Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విక్రమోర్వశీయము

కాళిదాస కృతి

DONATION

ఆంధ్రీకృతి

డాక్టరు సంపూరి రామకృష్ణమాచార్య

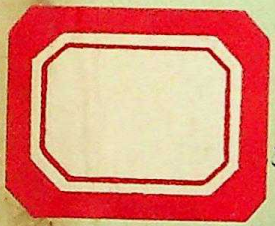

ప్రచురణ

సంపూరి వేదవ్యాస చక్రవర్తి, M. A.,

1-8-76 ప్రెండరుగాస్టురోడ్డు,

కె.వి. జవాహరునగరు, సికింద్రాబాదు-500 003.

1985

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार
कृपया पुस्तक के ऊपर कोई निशान आदि
न लगायें ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
D6649
విక్రమోర్వశీయము

पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार

वर्ग संख्या... .. .. आगत संख्या .. ..

पुस्तक— वितरण की तिथि नीचे अंकित है। इस तिथि सहित २० वें दिन तक यह पुस्तक पुस्तकालय में वापिस आ जानी चाहिए। अन्यथा १० पैसे के हिसाब से विलम्ब–दण्ड लगेगा।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Forwarded Free of [illegible]
the Compliments of the Department
of Education, Government of India
New Delhi."

DONATION

ఆంధ్రీకృత

డాక్టరు నండూరి రామకృష్ణమాచార్య

ప్రచురణ

నండూరి వేదవ్యాస చక్రవర్తి, M. A.,

1-8-76 ప్రెండరుగాస్టురోడ్డు,

నిర్, జవాహరునగరు, సికింద్రాబాదు-500 003.

1985

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

VIKRAMORVASEEYAMU
Original-Sanskrit Drama
By KALIDASA

Telugu Translation by
Dr. Nandury Rama Krishnamacharya, M. A, Ph. D

First Edition 1952
Second Edition 1968
Third Edition 1985

Copies — Four thousand

Price Rs. 5/-

Publisher :
N. V. CHAKRAVARTHY, M. A.,
1-8-76, P. G. Road,
35, Jawahar Nagar,

Copy Rights Reserved
by the AUTHOR.

Printed at :
VIKAS PRESS
Balkampet, S. R. Nagar (P. O.)
HYDERABAD - 500 038.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విక్రమోర్వశీయము

నాంది

వేదాంతమ్ము వచించు విశ్వమయుఁ డే విశ్వేశుఁ డేకైకుఁడై
యాధార్థ్యమ్ముగ నీశ్వరాఖ్యకును సనన్యర్థుఁడౌ యధ్యాత్మ సం
వేదుల్ భక్తులు యోగమార్గమున నన్వేషింతు రే స్థాణుకై
యా దేవుండె యొసంగు మీ కెపుడు సర్వైశ్వర్య మోక్షమ్ములన్.

నాంద్యంతమున

సూత్రధారుఁడు :- (తెరవైపుకుఁజూచి) ఇటు రమ్ము - మారిషా

మారిషుఁడు :- ఇదిగో - వచ్చినాను.

సూత్ర :- పారిషదులకుఁ బూర్వకవిప్రయోగబంధము లనేకము లహిత
పూర్వములే. కావున నేఁడు విక్రమోర్వశీయమను నపూర్వనా
టకము ప్రయోగింప వలయును. అందుచేఁ బాత్రవర్గమంతయు
నెవరి భూమికలలో వారు సంసిద్ధులై యుండవలె నని చెప్పుము.

మారి :- బాఢ యాజ్ఞ నెరవేర్చెదను (నిష్క్రమించును)

సూత్ర:- పారిషదులైన యార్యమిశ్రులందఱకు నా విజ్ఞాపన.
ప్రీతి మాయందుఁ బూనుటచేతనైనఁ గావ్యనాయకుని యెడల గౌరవమున
నైనఁ గాళిదాసకృతియటంచు నైన నీప్రయోగమ్ము మది నాదరింపుఁడయ్యా.
(తెరలో) రక్షింపుఁడు ! రక్షింపుఁడు ! సురపక్షపాతశీలులు గాని యాకాశ
గమనశీలులు గాని యెవ్వరైన రక్షింపుఁడు !

సూత్ర:- (చెవియొగ్గి). నా విజ్ఞాపనానంతర మాకాశమునుండి యీ శబ్ద
మేమి ? కురరీ నినాదమువలె వినిపించుచున్నది. అవును-
తెలిసినది!

మునినారాయణ దేవు నూరువున నంభూతమ్మపూర్వాప్సరో
మణి కైలాసనివాసు వీడ్కొని తిరోమార్గంబు నందుందగాఁ
గొనె రక్షోవిభుఁ డామె బందిగను నాక్రోశించుచున్నారు దో
వనికావర్గము చెంతనుండి శరణాపన్నప్రలాపమ్ములన్

— ప్రస్తావన — (నిష్క్రమణము)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(అప్సరసలు ప్రవేశము)

అప్సరసలు :- రక్షింపుఁడు ! రక్షింపుఁడు ! సురపుష్పపాతశీలులుగాని యాకాశగమనశాలులు గాని రక్షింపుఁడు !

(ప్రవేశము : ఆపటీక్షేపముగా రాజు పురూరవుఁడు: రథముతో సూతుఁడు.)

రాజు ;- ఆక్రందన మేమి ? సూర్యోపాసన సల్పివచ్చుచున్న యీ పురూరవు జేరుఁడు. ఎవరివలన భయము ?

రంభ :- రాక్షస విజృంభణమువలన

రాజు :- రాక్షస విజృంభణమా ? మీ కేమి యపరాధము జరిగినది ?

రంభ :- మహారాజా ! వినుము.

ఎవతె తపోభీరువై స మహేంద్రునకు సుకుమారకోమలాయుధమో యెవతె రూపగర్వితయైన శ్రీదేవికిఁ ప్రత్యర్థినియో, యెవతె స్వర్గలోకమునకే యలంకారమో యా మాప్రియసఖి యూర్వశిని కుబేరాస్థానమునుండి తిరిగివచ్చునపుడు చిత్రలేఖతోఁగూడ హిరణ్యపురవాసియైన కేశీదానవుఁడు మార్గమధ్యమున నాకస్మిక ముగఁ జెఱబట్టినాఁడు.

రాజు :- ఆ జాల్ము డేదిక్కుగాఁ బారినాఁడు ?

సహజన్య :- పూర్వోత్తరదిశగా.

రాజు :- విచారింపకుఁడు- మీ సఖులను మీతోఁ జేర్చుటకుఁ బ్రయత్నించెదను.

అందఱు ;- ఇది సోమపౌత్రునికే తగినది.

రాజు :- మన మెచ్చట తిరిగి కలిసికో వచ్చును ?

అంద :- హేమకూట శిఖరమున.

రాజు :- సూతుఁడా ! ఈశాన్యమునకు సశ్వముల వేగముగాఁ దోలుము.

సూతు ;. ఆయుష్మంతుని యాజ్ఞ. (అని చెప్పినట్లు చేయును)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు ;- (రథ వేగము నిరూపించి)
బాగు ! బాగు! ఈ రథ వేగముతో ముందు బయలు దేరిన గదుత్మంతునిగూడ నధిగమించవచ్చును. ఇక రాజసుని మాట యేల ? అవును.

విడివడి తేరిక్రిందఁ బడి విచ్చెడి మబ్బులు దుమ్ము దుమ్ముగన్
వడి చనఁ దోమ, జక్రపరివర్తన నాకులమధ్య నాకులున్
దరబడకుండఁ గబ్బ తలఁదాల్చెఁ బతాకము గాలి పేమఁ గ
న్పడు బలె! బొమ్మలో వలెను వారుపముల్తల చామరమ్ములన్

(నిష్క్రమణము, రథముతో రాజు, సూతుఁడు.)

రంభ ;- ఆప్పుడే రాజర్షి నిష్క్రమించినాఁడు మనముకూడ నిర్ణీత ప్రదేశమునకుఁ బోవుదము రండు.

మిగిలినవారు ;- అటులనే

(ఆని శైలారోహణము నభినయించుచు నిలిచెదరు)

రంభ ;- ఆ రాజర్షి మన హృదయనాథ నపనయించునా ?

మేనక ;- సంశయ మేమియు లేదు మహేంద్రుడే సంగరారంభమున నీ మహారాజును మధ్యమలోకమునుండి సబహుమానముగా నాహ్వానించి విజయసేనాధిపత్యమునకు బట్టము గట్టును.

రంభ ;- సర్వవిధముల నితనికి విజయము సిద్ధించు నని తలపోయుచున్నాను.

మేనక ;- (ఇంచుక యాగి) ఊరడిల్లుము - ఊరడిల్లుము, ఆదిగో! ఉన్నలిత హరిణకేతనాంచితమైన రాజర్షి రథము సోమదత్తము. కృతార్థుడుగాక తిరిగి రాడు గదా !

(అందఱు ఉన్నయనులై విలోకింతురు)

(ప్రవేశము : ఆంతట రథారూఢుడు రాజు. సూతుడు చిత్రలేఖను బట్టుకొని భయముచే గన్నులు మూసిన ఊర్వశి)

చిత్రలేఖ ;- ఊరడిల్లుము ప్రియసఖీ !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు ;- ఊరడిల్లుము.

భయమును వీడు, రాక్షసుని బాధ తొలంగెను సుందరీ ! జగ
త్త్రయమును బ్రజి సంతతము రక్షణ చేయుచు నుండె, విప్ప నీ
నయనయుగిన్ మిటారిచిరునవ్వులతోడ, నుషస్సులన్ సదా
వయసు పగల్ వెలార్చు నపపద్మిని పువ్వుల రేకులంబలెన్.

చిత్ర ;- ఏమి ? ఉచ్ఛ్వాసము మాత్రమే జీవలక్షణముగా గల యీమె
యింకను దేరుకొనుటలేదే !

రాజు ;- పాపము మిక్కిలి భీతి చెందినది.

కుసుమకోమలి నిశ్వాసగుంఫనములు
వీడ లేకుండె నిప్పుడు భీతిచేత
గుండె దడదడ నాగక కొట్టుకొనగ
జారసాగిన దదె హరిచందనమ్ము.

చిత్ర; - సఖీ-ఊరడిల్లుము- ఏమిది- నీ వప్సరసపలె బ్రవర్తించుటలేదు.

(ఊర్వశి లేరుకొనును)

రాజు ;- (హర్షముతో) చూడుము- మీ ప్రియసఖి తేరుకొనచున్నది.
వెన్నెల గ్రమ్మ జీకటుల వీడు నిశాంగనవోలె, రాత్రి పై
నున్న పొగల్ గతింప గడు నుజ్జ్వల మయ్యెడి జ్వాల పోలికన్
తిన్నగ లేని గట్లు తెగి తేరి స్రవించు స్రవంతివోలె నీ
యన్నుల మిన్న తేరుకొని యందము చందము చిందుచుండెడిన్.

చిత్ర ;- సఖీ ! ప్రసన్న వగుము. త్రిదశారులు పరాభూతులైనారు

ఊర్వశి;- (కనులు విప్పి) క్రాంతదర్శి మహేంద్రుని ప్రభావముపలననా ?

చిత్ర ;- మహేంద్రునివలననగాదు గాని మహేంద్ర సదృశుడైన యీ
పురూరవ మహారాజువలన

ఊర్వ ;- (రాజును గాంచి- ఆత్మగతము) దానవు లెట్టి యుపకారము
చేసినారు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- (తేరుకొనిన యూర్వశిని జూచి ఆత్మగతమున) నారాయణ
మహర్షిని బలపింపఁజూచిన యప్సరస లందలు నతని యూరు
సంభవమైన యీ యూర్వశిని జూచి సిగ్గిలుట సహజమే కాని
యీమె తాపసి సృష్టి చేసుటకు వీలు లేదు.
చలువ వెలుంగు వెల్లి దొర చంద్రుడొ! యాసని పూలసామియో
వలపుల తేటొ యీ లలన భావనచే సృజియించియుండు, బ్రహ్మ
బలుసుల పల్లెవేసెడి యెపండొ మునీశ్వరు డెండు గుండెలో
జెలువము చిమ్ము నీ కలికి సిగ్గుల మొగ్గను సృష్టి చేసెనా?

ఊర్వ ;- ఇప్పుడు సభీజన మెచ్చట నున్నారో కదా!

చిత్ర ;- అభయప్రదాత మహారాజునకే తెలియవలెను.

రాజు ;- (ఊర్వశిని జూచుచు) మహోపచారములో మునిగియున్నారు.
చూడవచ్చును.

సుందరీ! నిన్ను నొకసారి చూచినంత
వీడలేకుండ నే నిట్లు వేగుచుండ
నార్ద్ర సుకుమారమతులు నదానుసరులు
చెలుల మాట వేఱుగ నొక్కి చెప్ప నేల?

ఊర్వ ;- (ఆపవారించి) అభిజాత్యమునకు దగిన వచస్సు. చంద్రునినుండి
యమృతము స్రవించుటలో నాశ్చర్య మేమున్నది! అందుచే
నతని జూచుటకే నా హృదయ మువ్విళ్ళూరుచున్నది.

రాజు ;- (చేతితో జూపి)

హేమకూటము పైనుండి యించువదన
నీ ముఖము చూచుచున్నారు నెచ్చెలు లదె
గ్రహణమోక్షము గాంచుట గాంతి తేరు
చంద బింబమ్ము పోలి ప్రసన్న మగుట.

చిత్ర ;- చూడుము సఖీ!

ఊర్వ ;- (రాజును సాభిప్రాయముగా జూచును) సానుభూతితో నా నయ
నములతో దాతాత్మ్యము చెందుచున్నట్లున్నది.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చిత్ర ;- ఎవరు సఖీ ?

ఊర్వ ;- మన సఖీజనమే.

రంభ ;- (హర్షముతో) మహారాజు చిత్రలేఖతో గూడిన యూర్వశిని వెంటబెట్టుకొని విశాఖానక్షత్రయుక్తచంద్రునిపలెవచ్చుచున్నాడు

మేనక;- (నిరూపించి) ఉభయతారకమైనది మని ప్రియసఖి లక్షించినది. మహారాజ దక్షత శరీరుడై పుగిడి వచ్చినాడు.

సహజన్మ:- నిజము చెప్పము. దానవులు సులభసాధ్యులు గారు గదా

రాజు ;- సూతుడా ! ఇదిగో - ఆ శైల శిఖరము. రథము దింపుము.

నూతు:- ఆయుష్మంతుని యాజ్ఞ. (ఆని ఆట్లు చేయును)

రాజు :- (చక్రోద్ధూతము నిరూపించి) ఎగుడు దిగుడుగా రథ మాగుట కూడ మంచికే వచ్చినది

ఆరదవుఁ గుమవుచే నా భుజాగ మామె
భుజము ధీకొని రాపిడి పొంది సపుడె
యుగ్మవించెను రోమాంచ మొదలు నిండ
పలపు తలపులు మనసులో మొలిచినట్లు.

ఊర్వ:- సఖి ! కొంచెము ప్రక్కఁ కొదుగుము

చిత్ర :- (చిరునవ్వుతో) వీలు లేదు.

రంభ :- సఖులారా ! రండు. ఈ రాజర్షి కథివాదము లర్పించుదము.

(అందఱు సమీపించెదరు)

రాజు -: సూతుడా ! రథము నాపుము.

తిరిగి చూడగఁ గోరి ప్రతీక్షతోడ
వేగి వేసారి యుగ్మంత వేచియుండు
చెలుల నీ కుటిలభ్రువు చేరు గాత!
లతల ముతుశోభ చేరెడి గతిని నేడు

(సూతు డట్లు చేయును)

అప్సరసలు:- విజయముచే వర్ధిల్లు మహారాజున కథివాదాలు !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- సభీసమాగమముతో మీరు కూడ నడ్డే !

ఊర్వ;- (చిత్రలేఖ చేయి నూతగాఁగొని రథము దిగి) సఖులారా ! గాథముగాఁ గొగిలింపుడు. తిరిగి సభీజనుల గలిసికో గల నని యనుకోలేదు.

(సఖులు గాథముగా గొగిలించెదరు)

రంభ :- శతకల్పములు మహారాజు పుడమి నేలు గాత.

నూతు :- ప్రాచ్యదిగ్భాగమునుండి రథశబ్దము వినుపించుచున్నది.

ఆకసమునుండి యెవ్వరో యద్భుతముగ
నవతరించెడి శైలశిఖాగ్రమునకు
మెరుపుతోఁగూడి చనుదెంచు మేఘము వలె
కనక భుజకీర్తులు మెరుగు కాంతు లీన.

(అప్సరసలు చూచెదరు)

అందరు :- ఓహో ! చిత్రరథుడు !

(చిత్రరథుడు ప్రవేశము)

చిత్రరథుడు :- (సభామానముగా రాజును వీక్షించి) మహేంద్రోపకారివి కాగల విక్రమమహిమచే వర్ధిల్లుచున్న రాజా ! జయము.

రాజు :- ఓహో ! గంధర్వరాజు ! (రథము దిగి) ప్రియమిత్రునకు స్వాగతము (పరస్పర హస్తస్పర్శ కావింతురు)

చిత్రర :- కేదానవుఁ డూర్వశిని హరించిన వృత్తాంతము నారదునివలన విని దేవేంద్రుడు గంధర్వసేనను బుత్తెంచినాడు. అంతలో నీ జయోదాహరణము చారణులవలన విని యిటు నీ దగ్గరకు వచ్చినాను. కావున నీ వామెను వెంటనిడుకొని నాతో మహేంద్రు సందర్శించుట మంచిది. మహేంద్రునకు నీవు చేసిన మహోపకార ముగ్గడింపఁదగినది. చూడుము

ఎపుడో నారాయణ మహర్షి సృష్టి చేసి
దేవతల కిచ్చె నీమెను దీప్తి యెసగ;
తిరిగి యీమెను నే దీవు తెచ్చి యిచ్చి
నావు మాకు దానవకరాంతరమునుండి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు ;- కాదు. ఇందులో నే జేసిన దేమి ?

ఇయ్యది సమస్త మరయ దేవేంద్రుమహిమ
కాదె ! పరపక్ష విక్షేపకారణమ్ము
సింహగర్జన మత్తేభశేఖరముల
మాపుచేయదే గుహలలో మారు మ్రోగి.

చిత్ర :- ఇది యుక్తమే. వినయము విక్రమాలంకారము గదా !

రాజు :- ఇది దేవేంద్రుని మాటట కవసరము కాదు. మీరే యామె సతని సన్నిధి చేర్పుడు.

చిత్రర!- అయిన నీ యిష్టము—మార్గ మిది.

(అప్సరసలు పయన మయ్యెదరు)

ఊర్వ !- (జనాంతికము) సఖి ! చిత్రలేఖా ! ఉపకృతి పొందిగూడ మహారాజును వీడ్కొన లేకున్నాను. నా పక్షమున నీవు పలుకుము.

చిత్ర !- (రాజును సమీపించి) మహారాజా ! ఊర్వశి విజ్ఞాపన యిది. "మహారాజు ననుజ్ఞ వడసి మహారాజు కీర్తిని ప్రియసఖివలె సురలోకమునకుఁ గొనిపో గల"నని చెప్పుచున్నది.

రాజు !- పునర్దర్శన మగు గాక. వెడలిరండు.

(అందఱు గంధర్వులు నాకాశయానము నభినయించెదరు)

ఊర్వ !- (యానభంగము నభినయించి) లతావిటపమున నా యేకావళి చిక్కుపడినది (రాజు నా పిషతోఁజూచుచు) చిత్రలేఖా, చిక్కు విడదీయుము

చిత్ర !- (చిదునవ్వుతో) దృఢముగాఁ జిక్కుకొన్నది. విడిపడునట్లు లేదు. అయినను ప్రయత్నించెదను

ఊర్వ!- (నవ్వి) సరే యీ మాటలు మరుపవద్దు (చిత్రలేఖ విడదీయుట నభినయించును)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- (స్వగతము)

ఓ లతామతల్లీ నాకు నుపకరించి
నావు ఋణమైన ప్రేయసి నదకనాపి
కలికి ప్రకీగంటి చూపులు చిలుకునట్టి
యా పగలమారి యరమొగ మరసినాను.

సూతు :- ఆయుష్మంతుడా !

అమరపతి రెగ్గ చేసిన యసురపతుల
నెల్ల లవణాంబునిధిలోని కీడ్చి ప్రోసి
యమ్ముల పొదిలో జేరె వాయ్వాస్త్ర మిదిగో
పుట్టలోన జేరిన పాము బోలి యిపుడు.

రాజు :- రథము చేరువకు దెమ్ము

(సూతు డట్లు చేయును. రాజు నాట్యముతో రథము నెక్కును. నిట్టూర్పులతో రాజును జూచుచు నూర్వశి, సఖులతో జిత్రరథు నితో నిష్క్రమణము)

రాజు :- (ఊర్వశి మార్గముపై పు దృష్టిసారించి) మదను డసాధ్యవిషయ ములపై మక్కువ నెట్లు ప్రేరేపించునోగదా !

ఈ సురాంగన మింటికై యెగసినపుడు
నా శరీరమునుండి మనస్సు నూడ
దీసెఁ దెగినట్టి తామర తీగెనుండి
పోగులను రాజహంసిక లాగునట్లు.

— విక్రమోర్వశీయము ప్రథమాంకము —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ద్వితీయాంకము

(విదూషకుఁడు ప్రవేశించును)

విదూషకుఁడు :- రాజరహస్యము దాచుటకు, నా నాలుకను, నిమంత్రణకుడు పరమాన్నము నెదవలెఁ గట్టుకొన లేకున్నాను. అందుఁజేఁబది మందిలో నుండక పూజ్య వయస్యుఁడు ధర్మాసనము నుండి లేచి వచ్చువరకు జన విరళమైన విమాన పరిచ్ఛంద ప్రాసాద పరిసరములఁ దిరుగు చుండెదను.

(చేటి ప్రవేశము)

చేటి :- "నిపుణికా, ఆర్య పుత్రులు సూర్యోపస్థానము సలిపి తిరిగి వచ్చినప్పటి నుండియు శూన్య హృదయునివలె గోచరించు చున్నారు. కావున వారి ప్రియ వయస్యుఁడైన యార్యమాణవకుని నుండి, యుత్కంఠా కారణము దెలిసికొని రమ్మ"ని దేవి కాశీరాజపుత్రి యాజ్ఞ. కాని ఆ బ్రహ్మ బంధుని దగ్గర నుండి యీ విషయమును లాగుదెట్లు? కాని. చిరు గడ్డి పోచచివర నుండు మంచు బొట్టువలె రాజరహస్య మీతని నాలుకపై నెంత కాలము నిలచి యుండఁ గలదు? ఇతని నన్వేషించెదను గాక. (పరిక్రమించి) ఇదిగో! ఆర్య మాణవకు డిచ్చటనే చిత్రాకృతినున్న వానరము వలె నున్నాడు. ఈ యసాధారణ తూష్ణీంభావ మెందులకో! అతని సమీపించెదను. (సమీపించి) ఆర్యా! వందనము.

విదూ :- స్వస్తి! (ఆత్మగతము) ఈ దుష్ట చేటినిఁ జూడగనే రాజ రహస్యము హృదయము భేదించుకొని పైన కుబుకు చున్నది. (ప్రకాశముగా) సంగీత పారాయణము నుజ్జగించి యెటకు వెళ్ళు చుంటివి నిపుణికా?

నిపు :- దేవి యనుశాసనము ననుసరించి నీ కొఱకే వచ్చు చున్నాను.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విదూ ;- ఆయిన దేవి యాజ్ఞ యేమి ?

నిప్ప :- నీ వెప్పుడు దేవియందే పక్షపాతము గలిగి, యాపు యనుచిత వేదన పొందుట సహింపవని చెప్పు చున్నారు

విదూ :- (సవితర్కముగ) ఏమి ? ప్రియ వయస్యుడు దేవి కేయప్రియ మాచరింప లేదు గదా ?

నిపు :- రాజి గారిని, రాజుగా నేమరుపాటునఁ దాను పలచియున్న స్త్రీ పేరుతో బిలిచి నారట.

విదూ :- (స్వగతము) పూజ్య మిత్రుడు స్వయముగనే తన రహస్యము బట్ట బయలు చేసి కొనినాడు. ఇంక నా నాలుక పెదలకుండ నే బాధ పడుట యనవసరమే. (ప్రకాశముగ) ఏమి ? దేవిని "ఊర్వశీ !" అని పిలచి నాడా ? ఆ యప్సరసను జూచినప్పటి నుండి, వినోద విముఖుడై, పిచ్చివాడైపోయి, దేవినే గాదు నన్ను గూడ వేధించు చున్నాడు.

నివు :- (ఆత్మగతము) రాజ రహస్య దుర్గ విచ్ఛేదనము గావించితిని. (ప్రకాశముగ) ఆర్యా ! దేవి కేమని విన్నవింతును ?

విదూ:- నిపుణికా ! వయస్యుని నెందుమాపుల వెంబడింపకుండ వెనుకకు మరలునట్లుచేసినఁ గాని దేవి ముఖము చూడనని చెప్పుము.

నివు ;- ఆర్యుని యాజ్ఞ పాటించెదను. (నిష్క్రమణము)

(తెరలో వైతాళికుడు)

జయము జయము దేవరకు

లోకబంధు తమంబు బాపి వెలుగుల్ గూర్పంగ నౌ నీకు నా
లోకజ్యోతికి ధర్మ మొక్కటియె యాలోకింప రాజోత్తమా !
యాకాశంబున మధ్యభాగమున మార్తాండుం డధిష్ఠించెడిన్
నీకున్ షష్ఠవిభాగమౌ దివసమందే స్వేచ్ఛ పొందందగున్.

విదూ:- (చెవియొగ్గి) ప్రియ వయస్యుడు ధర్మాసనము నుండి లేచి యిటే వచ్చు చున్నాడు. ఆతని గలిసి కొనెదను.

(ప్రవేశకము)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(అంతట నుత్కంఠితుడైన రాజు, విదూషకునితో ప్రవేశించును.)

రాజు :- అమర సుందరి నా హృది నధివసించె
జూచి నప్పటి నుండియు స్రుక్కుచుండి
సుమశరున కెట్టి లక్ష్య సంశుద్ధి కలదొ
తూట్లు పడిపోయి నా గుండె తూలుచుండె.

విదూ:- (ఆత్మగతము)పాపము, కాశీరాజపుత్రి యారాటపడుట సహజమే!

రాజు :- నా రహస్య నిక్షేపము సంరక్షించు చున్నావు గదా?

విదూ:- (ఆత్మగతము- సవిషాదముగా) అయ్యో! అయ్యో! ఆ దుష్ట దాసి నన్ను వంచించినది. లేనిచో వయస్యు డీవిధముగా ప్రబ్బించునా!

రాజు :- (శంకతో) నీ వేల తూష్ణీంభావము వహించు చున్నావు?

విదూ :- నీకుగూడ ప్రతివచన మీయకుంట నా నాలుక కట్టుకొని యున్నాను.

రాజు :- బాగున్నది. ఆత్మ వినోద మెట్లు కలుగును?

విదూ :- వంట యింటికే బోవుదము రమ్ము.

రాజు :- ఏమున్న వక్కడ?

విదూ :- అక్కడగల పంచవిధ భోజ్యములు. సమస్త సంభారములు చూచిన నీ విరహోత్కంఠ మరచిపోయి వినోదింప గలవు.

రాజు :- (సస్మితముగ) నీ యీప్సిత సన్నిధానమున నీ కానందము కలుగును. కాని దుర్లభ కాంక్షతో డూగాడు చున్న నాకెట్లు వినోదము గలుగును?

విదూ :- పూజ్యురాలైన యార్యాశి నిన్నుఁ జూచి యున్నదా?

రాజు :- అయిన నేమి?

విదూ :- అయిన, దుర్లభ మని నే ననుకొన జాలను.

రాజు :- అది నీకు నాయందు గల పక్షపాతము.

విదూ :- నీ మాటల వలన నా కుతూహల మతిశయించినది. కురూపతకు నన్ను, సురూపత కార్యాశినిఁ జెప్పవలెనా యేమి?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- ప్రత్యంగ వర్ణన సలుప నాతరము గాదు. నా కృష్ణ సమీప మిదు
ఆభరణములకే యామె యాభరణము
సరస సౌందర్య విధికి ప్రసాధనమ్ము
సుషమలకు సరిపోలు ప్రత్యుపమ యీమె
నంద చందాలతో నామె యతిశయిల్లు.

విదూ :- అయిన నీవు దివ్యరసానుభూతికై చాతక వ్రతదీక్షపరిగ్రహించితి వన్న మాట.

రాజు :- విరహోత్సుకునకు విపిక్రమే శరణ్యము. ప్రమదవన మార్గము జూపుము.

విదూ ;- (ఆత్మగతము) ఇంక గతి యేమి? (ప్రకాశముగ) ఇదె యిదె మార్గము (పరిక్రమించి) ప్రమదవనోదిత మైరట్టు దక్షిణ మారుత మిదె వీచుచున్నది.

రాజు - (విలోకించి) మారుతమునకే విశేషణ ముపపన్నమే
మాధవీలతలతో గూడి మమత జూపి
కుందనాట్య విలాసముల్ కులుక నేర్చి
స్నేహ దాక్షిణ్యముల్ ప్రదర్శించినాడు
వాయు దేవుండు దక్షిణ నాయకుండు

విదూ ;- నీ యభినివేశ మెట్టిదే యగు గాక. (పరిక్రమించి) ఇదిగో! ప్రమదవన ద్వారము. ప్రవేశింపుము.

రాజు ;- ముందు నీవు ప్రవేశింపుము (ఉభయులు ప్రవేశించెదరు)

రాజు :- (దృష్టి సారించి) ప్రమదవన ప్రవేశము సంతాప హరమని తలచుట పొరపాటయినది.

తాప శాంతికయి యుద్యానవనమ్ము జేర
నేటి వాలుకు నెదురీదు నట్లయ్యో

విదూ ;- ఏ మట్లంటివి ?

రాజు ;- హృదయ సులభ్య యోగ మనియెంచక యచ్చర పైజనెన్ గదా మదనుడు పుష్ప బాణసుహిమమ్మును జూపుచున్నవాడు చల్లదనము కమ్మతెమ్మెరల లాస్యము పండిన యీకు రాల్చి తెం పొదవిన గున్న మావి చిగు రూరట కల్పన చేయజాలునా ?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విదూ :- ఈ పరిదేవనము చాలింపుము. ఆ మదనుఁడే త్వరలో నీ కభీష్ట సంసిద్ధి గల్పించి సుఖ ప్రదాత కాఁగలడు. !

రాజు :- బ్రాహ్మణ వచనము పరిగ్రహించుచున్నాను. (ఉభయులు పరిక్రమింతురు)

విదూ ;- ఁపమదవనము వసంతోదయమున సొంపులు గుల్కుచున్నది చూడుము.

రాజు ;- ఆపును. ఆడు గడుగునకుఁ గనుపించుచునే యున్నది
కురవక పుష్ప మంగనల గోళ్ళను బోలుచు నగ్ర భాగ మం
దెరుపుగ మారె. రాగము వహించె నశోకము విచ్చ బోవుచున్.
చిరు నును పూపు గుత్తులను జిమ్మెను బొప్పొదిదుమ్ము మావి చే
ట్లర నెఱ సోయగమ్ములను నార్తవ శోభ రహించె ముగ్ధతన్-

విదూ ;- మణిశిలా పట్టకముతోనున్న యతి ముక్తాలత తుమ్మెదలు రాల్చిన పూవుచెత్తులతో స్వాగతమిచ్చు చున్నట్లున్నది-ఆనుగ్రహింపుము.

రాజు ;- నీకు రుచించినట్లే కానిమ్ము. (పరిక్రమించి యుపవిష్టులగుదురు)

విదూ;- ఇచ్చట సుఖాసీనుఁడవై లలిత లతా విలోకనమున నూర్వశీ విరహము నపనయించు కొనుము.

రాజు :- (నిట్టూర్చి)
విచ్చిన విరులతో విటపాల తోడ
పచ్చగ వికసించు వనలతా తతుల
నచ్చర పొడగన్న యృషియుగమ్ము
మెచ్చుకోఁ గలుగునా మెర మెచ్చులేల ?
కావున, నభీష్టసాధన కుపాయముల నన్వేషింపుము.

విదూ ;- (నవ్వుచు) ఆహల్యా కాముకుఁడై న యింద్రునికు వజ్రాయుధి మెంత యుపయుక్తమయ్యెనో నూర్వశీ విరహోత్కంఠుఁడవగు నీకు నేనంతియే.

రాజు ;- ఆట్లనకుము. ఆతిస్నేహము కార్యసాఫల్య మార్గము చూడఁగలదు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విదూ:- ఇప్పు డాలోచించు చున్నాను. నీ వలపు గోలతో నాకు సమాధి భంగముగావింపకుము-(చింతాతన్మయత్వము నభినయించును)

రాజు;- (నిమిత్తము సూచించి) (ఆత్మగతము)

పూర్ణేందువదనను బొందంగ వశమే ?
వర్ణింప నౌనె యీ వలవంత? కాని
మానసమున ననుమానముల్ పోయెఁ
బ్రణయసిద్ధినిఁ బొందవచ్చు నిశ్చయము!

(అంతట నాకాశయానమున నూర్వశి చిత్రలేఖయుఁ బ్రవేశము)

చిత్రలేఖ.- ఈ యనిర్దిష్ట ప్రయాణ మెచ్చటికి ?

ఊర్వశి ;- సఖీ! అప్పుడు హేమకూట శిఖరమున లతావిటపము నా యానభంగ మొనరించి నప్పు డపహసించితివి కదా! ఇప్పుడీ ప్రశ్నయేల?

చిత్ర:- ఏమి? రాజర్షి పురూరవ సందర్శనార్థమా యీ ప్రస్థానము?

ఊర్వ;- ఆవును. సిగ్గు విడిచి యెప్పు కొనుచున్నాను.

చిత్ర ;- ఎవరిని ముందుఁ బంపినావు ?

ఊర్వ:- హృదయమును.

చిత్ర :- ముందు బాగుగ నాలోచించు కొనుము.

ఊర్వ;- ఆలోచనకేమున్నది ? మదనోద్వేగమిది.

చిత్ర :- ఇఁక నేఁ జెప్పున దేమియు లేదు.

ఊర్వ:- ప్రియసఖి నిరంతరాయ మార్గము చూపుఁగాక

చిత్ర ;- సఖీ! విస్రబ్ధవు గమ్ము. రాక్షసుల బారిఁబడకుండ మనకు దేవ గురు వపరాజిత యను పేరుగల శిఖాబంధన విద్య నుపదేశించెను గదా!

ఊర్వ;- ఆహా! నా హృదయము సర్వము మరచినది.

(సిద్ధ మార్గమునకు దిగి)

చిత్ర :- గంగా యమునా సంగమ పావన సలిలముల యందు స్వీయ ప్రతి బింబము తిలకించు చున్నట్లున్న రాజర్షి ప్రాసాద మదిగో ప్రతిష్ఠాన నగర శిఖాభరణముగ వెలుగొందుచున్నది.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఊర్వ: ఇది స్థానాంతర స్వర్గమని చెప్పకొప్పును. (ఆలోచించి) అయా పస్న ప్రసన్ను దెచ్చట నున్నాడో గదా ?

చిత్ర :- చందన వసుఖండములలె నున్న ప్రమదవనములోదిగి తెలిసికొన వచ్చును (ఇద్దరు దిగుదురు)

చిత్ర; - (రాజునుజూచి హర్షముతో) ముందుదయించిన చంద్రుడు చంద్రిక కైవలె నీకై ప్రతీక్షించుచున్న మహారాజుగో !

ఊర్వ:- (చూచి) సఖీ ! మహారాజు మొదట జూచి నప్పటికంటె ప్రియ దర్శనుడుగ గన్పించు చున్నాడు.

చిత్ర :- అవును. అతని సమీపింతము రమ్ము.

ఊర్వ:- మహారాజు పార్శ్వవర్తియగు వయస్యునితో వివిక్తముగ మంత నము సల్పు చున్నాడు తిరస్కరణీ మహిమచే నదృశ్యముగ నుండి వీరి సంభాషణ వినవలయును.

చిత్ర ;- నీ యిష్టము.

విదూ :- నీ దుర్లభ ప్రణయినీ సమాగమోపాయము నూహించితిని.

రాజు :- (మౌనము)

ఊర్వ:- ఏ స్త్రీ యాతని ప్రౌఢన విని యూరకుండినది ?

చిత్ర :- వీల మానుషత పహించు చున్నావు ?

ఊర్వ:- ప్రభావప్రవలన యదార్థము తెలిసికొనుటకు భయపడుచున్నాను.

విదూ :- నే నుపాయ మూహించితినయ్యా.

రాజు :- అయిన జెప్పుము.

విదూ - స్వప్న సమాగమ కారణమైన నిద్రాసుఖమును బొందుము లేదా, ఊర్వశీ ప్రతిరూపము చిత్రరూపమున లిఖించి చూచి తృప్తి బొందుము.

ఊర్వ:- (సహర్షము) అల్పసత్వమగు హృదయమా ! శాంతింపుము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- ఉభయము ననుపపన్నములే. ఏలన
హృదయము తూట్లు వారఁ గుసుమేషు విజృంభణచేత, సింగెటుల్
సిదుర ఘటిల్లి స్పష్టమున నేఁ బ్రియురాలినిఁ జూతు? దోఁసఖీ
పదినము చిత్రరూపమున వ్రాయఁగ ఱానినఁ గన్నులందుఁ జె
మ్మదనము నిండి దృష్టి మటుమాయము చేయు నికేమి చేయుదున్?

చిత్ర :- సఖీ- వినుచుంటివా?

ఊర్వ;- విన్నాను- కాని హృదయమున కింకను నూరట గల్గ లేదు.

విదూ:- నా శేముషి విభవము కొలది చెప్పితిని.

రాజు :- ఆమె మహాప్రభావ మహిమాన్విత గాన నెరుంగ కుండునా
మామక మానసబ్ధ? సమాగమ మేలకొ యిచ్చగింపదా!
మామిడి పూఁ తూపు దొర, మాటికిఁ దీరని కోర్కి రేపి తా
నేమిటి పొందు? నిట్టు లుడికించి కృతార్థత చెందు గావుతన్.

చిత్ర :- వింటివా చెలీ!

ఊర్వ;- అయ్యో! అయ్యో! న న్నపార్థము చేసికొనెనే. అగని కెదురుపడి సమాధానము చెప్పలేను. ప్రభావ నిర్మితమైన భూర్జ పత్రమున నా యభిప్రాయ మెరిగించెదను.

చిత్ర :- ఆది నా కనుమతమే.

ఊర్వ;- (సంభ్రమముతో గ్రహించి యభోక్తము సల్పును)

విదూ :- (చూచి) రక్షింపుము! రక్షింపుము! నా ముందు పాము పడగ వలె నేదో పడినది.

రాజు ;- (విభావించి) భూర్జ పత్ర గతమైన యక్షర బంధ మది

విదూ :- ఈది నీ పరిదేవన మదృశ్యముగ వినుచున్న యూర్వశి సమాను రాగ సూచకమైన ప్రణయలేఖ కాదు గదా!

రాజు:- మనోరథముల కందనిది లేదు. గ్రహించి (హర్షముతోఁ జదువును) నీ యూహ సరియైనది.

విదూ :- ఇంకఁ బ్రొద్దున్నఁ గాదగము. ఏది? ఆ లేఖ చదివి వినిపింపుము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఊర్వ:- బాగున్నది. ఎంతటి నాగరకుడవోయి !

రాజు ;- వినుము (చదువును)
ఏమని యెంచినావో ! హృదయేశ్వర !నా మన సెన్నకుండగా
నామని వేల్పు తోట విరులందున గ్రుమ్మరు కమ్మ తెమ్మెరల్
నా మెయి సోకి పెచ్చపడు నా నవపల్లవ పారిజాత శ
య్యామృదు రమ్య తల్ప విరహవ్రత నిశ్వసనానిలోష్ణతన్.

ఊర్వ;- ఇప్పు డేమని పలుకునో.

చిత్ర :- కమల నాశము వలె నున్న యవయవములే చెప్పక చెప్పుచున్నవి.

విదూ;- ఆదృష్టవశమున నాకు స్వస్తి వాచనము లభించునట్లు నీ కూరట కల్గినది.

రాజు ;- ఊరట మాత్రమే గాదు
హృదయము విప్పి చెప్పి మదిరేక్షణ యీ ప్రియరమ్యలేఖలో
బొదిగె రసోచితమ్ముగ నపూర్వ మనోహర సౌకుమార్యముల్;
కదలెడి పక్ష్మమాల కద కన్నుల సోయగ మెల్ల నామె నా
వదనము చేర్చి చింది నటు భావన చేసెద సంతసమ్మునన్.

ఊర్వ:- ప్రీతి మా యుభయులకు సమానమే.

రాజు :- అంగుళీ స్వేదముచే నక్షరములు చెరిగి పోవచ్చును. ప్రేయసీ లేఖను నీవు భద్ర పరచుము.

విదూ;- (గ్రహించి) ఊర్వశి నీ మనోరథములు పుష్పింప జేసి ఫలింప జేయకుండునా ?

ఊర్వ;- పర్యుత్సుక మైన నాహృదయము తేరుకొను లోపల మహారాజు నకు ముందు నీ వగపడి యథోచితముగ సంభాషింపుము.

చిత్ర ;- (తిరస్కరిణి తొలగించి రాజును సమీపించి) జయము జయము మహారాజునకు !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Forwarded Free of Cost and with the Compliments of the Department of Education, Government of India, New Delhi.

రాజు :- (హర్షముతో) స్వాగతము—సుస్వాగతము—

గంగా యమునా లహరీ
సంగమ సందర్భాగ్ని సమేతునకున్
గంగా విరహిత యమునయె
పొంగింపఁ గలదె హృదయము పుణ్యపురంధ్రీ.

చిత్ర :- మొదట మేఘరాజి—అనంతరము విద్యుల్లత గదా కనిపించును!

విదూ:- (ఆపవారించి) ఏమి—యామె యూర్వశి కాదా? ఈమె యూర్వశి నెదెలి యేనా?

చిత్ర :- ఊర్వశి మహారాజునకు నమస్కరించి చేయు విజ్ఞాపన.

రాజు :- ఆమె యాజ్ఞ వినిపింపుము.

చిత్ర :- ఆ నాడు రాక్షసుని నుండి మహారాజే కాపాడినాడు ఈనాడు కను వేదురు వలనఁ జిక్కి వలవంత కృశించు చున్నపుడుగూడ మహారాజే కృపఁ జూప వలసియున్నది.

రాజు :- భద్రముఖీ!

ప్రియసఖి సంతతమ్ము కనువేదురు తోడ సదా కృశించు చు
న్నయటు వచించుచుంటి విటు నా విరహార్తినిఁజూడు. నీ ప్రియా
మయమున యందు మాయుభయమానసముల్ సరిగాగె బాగుగా
నయము నయమ్ముతో నదుకు నగ్నినిఁ గ్రాగి తపించియుండుటన్

చిత్ర :- (ఊర్వశిని సమీపించి) రమ్ముఁ చెలీ. మదనుఁడు మహారాజునెడ నిర్దయతరుఁడగుటచే నే నాతని దూతికనై నీ కడకుఁ వచ్చితిని.

ఊర్వ:- (తిరస్కరిణి తొలగించి) ఎంతలో నీవు నన్ను వీడితివి!

చిత్ర :- ముహూర్త కాల మోపిక పట్టుము ఎవ రెవరి వీడుదురో తేలి పోవును.

ఊర్వ:- (సిగ్గుతో రాజును సమీపించి) జయము జయము మహారాజునకు!

రాజు :-

జయ శబ్దవాదమ్ము సంతసం బయ్యెఁ
హాయలుతో నీవు వేరొక్కని కనవు
జయ శబ్ద గౌరవ సామాన్య నాకుఁ
బ్రియసఖీ! దేవేంద్రు పేక్ష్మి దక్కినది.

(చేయి పట్టుకొని యాసీనను గావించును.)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విదూ ;- మహారాజు ప్రియ వయస్యుఁడనైన నాకీ యూర్వశి నమస్కరింప లే దేమి ?

ఊర్వ:- (నవ్వుచు నమస్కరించును)

విదూ :- నీకు స్వస్తి యగుత !

(తెరలో : దేవదూత)

చిత్రలేఖా ! యూర్వశినిఁ ద్వరపెట్టుము
ఆష్టరస సంభరిత లలితాభినయము
భరత గురుదేవుని ప్రయోగ బంధనమ్ము
పారిషదులు సమస్త దిక్పతులఁ గూడి
చూడఁ గోరుచుండెను వేల్పు తేఁడు నేఁడు.

(అండఁ జెవియొగ్గుదురు. ఊర్వశి విషాదము నభినయించును)

చిత్ర :- ప్రియసఖి దేవదూత వచనము విన్నదిగదా! ఇఁక మహారాజును వీడ్కొన వలెను.

ఊర్వ:- నా నోట మాట వచ్చుట లేదు.

చిత్ర :- మహారాజా! ఊర్వశి పరాధీన. మహారాజనుజ్ఞ యిచ్చిన దేవ కార్యము నిర్వర్తించుట కేగవలయును.

రాజు :- (ఎట్లో పెదవి కదల్చి) మీ ప్రభు నాజ్ఞ కంతరాయము గల్గింప లేను. కాని నన్ను మరచిపోఁ దగదు.

ఊర్వ:- (వియోగదుఃఖము నభినయించుచు సఖితో నిష్క్రమించును)

రాజు :- (సిట్టూర్చి) నేఁడు కన్నులు నిష్ఫలము లైనవి

విదూ :- (భూర్జపత్రము చూపబోయి) ఇదిగో! ఇచ్చట (అర్ధోక్తితోనాగి) (ఆత్మగతము) అయ్యో ! అయ్యో ! ఊర్వశీ సందర్శన విధి మమున భూర్జపత్రము ప్రమాదవశమునఁ జేతినుండి జారి పోవుట తెలియఁ జాలనైతిని.

రాజు :- భద్రుఁడా ! చెప్పఁబోవు చున్నా వేమి ?

విదూ :- నీ యనురాగము సదల నీయకుము. ఊర్వశికి నీయందు గాఢానురాగ మున్నది.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

D6619

రాజు ;- నాకు నప్పే తోచుచున్నది. ఏలయన నామె వెడలునప్పుడు
గుండె దడదడ నాగక కొట్టుకొనఁగ
వేడి నిట్టూర్పులు వెడిచి విడుచుచుండె!
ఇంతి హృదయమ్ము నామీద నిచట నుంచి
యపశమైన దేహమ్ముతో నచట కరిగె.

విదూ ;- (ఆత్మగతము) భూర్జపత్రముమాట యెత్తునేమోనని క్షణక్షణము నకు నామన స్సారాటము చెందుచున్నది.

రాజు :- నయనానంద మింకెట్లు కలుగును? సఖా! ఆ భూర్జ పత్ర మిటుఁ దెమ్ము.

విదూ ;- (లేచి) ఇక్కడే యుండవలెను ఇక్కడే యుండవలెను. (అని యాటముతో నన్వేషించుట నటించును.)
(అంతట దేవి కాశీరాజపుత్రి సపరివారముగఁ బ్రవేశించును)

దేవి ;- నిపుణికా! ఆర్యమాణవకునితోఁ గలిసి యార్యపుత్రుఁడు లతా గృహము చేరుట నిజముగాఁ జూచి చెప్పితివా?

నిపు ;- భట్టిని కెన్నడైన నసత్యము చెప్పితినా?

దేవి :- ఈ లతాంతరమున దాగి నీవుచెప్పిన విషయము సత్యమగునేమో వీరి సంభాషణ వలనఁ దెలిసికొనెదను.

నిపు ;- భట్టిని యిష్టము.

దేవి :- (పరికమించి) శిథిల చీవరముఁబలె నున్న దిది యేమి? దక్షిణ మారుతా నీతమై యిటు కదలి వచ్చు చున్నది.

నిపు :- (విభావించి) తిరుగుడు పడిసప్పు దక్షరములు కనుపించు చున్నవి గాన నిది భూర్జ పత్రము. ఓహో! భట్టిని నూపుర కోటికే దగిలినది. (తీసి) చదువనా?

దేవి :- లోపలఁ జదువుకొనుము. వినదగినదేని వినిపింపుము.

నిపు ;- (చదివి) భట్టినీ- భర్తనుద్దేశించి యార్యశి రచించిన కావ్యబంధ మని యూహించు చున్నాను. ఆర్యమాణవకుని హస్తమునుండి ప్రమాద వశమున జారి, యాదృచ్ఛికముగ మనకు దొరికినది.

దేవి :- అయిన, విషయము తెలిసికో దగినదే.

నిపు :- (చదువును)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దేవి :- ఇప్పుడే, యిచ్చట నా యమరవధూటీకాముకు సీ యుడుగర తోడనే సందర్శించెదను.

విదూ :- వయస్యా! ప్రమదవనమున కవ్వల క్రీడాపర్వతాగ్రమున వాతావధూతమై రెప రెప లాడుచున్న దదేమి ?

రాజు :- (లేచి నిల్చుని) వసంత ప్రియుడా! ఓ దక్షిణా నిలయుడా! ఆమని పూల పుప్పొడు లొయారముగా హరియింప రమ్య శో భామృదు వాసనల్ గలుగ వచ్చును గాసి మదీయ ప్రేయసీ ప్రేమ రసార్ద్రలేఖను హరింపగ నేటికి ? అంజనా ప్రియా ? కాము మనోవినోద మిది గాకవె ! ప్రేమ రసానుభూతితో.

నిపు :- భళ్లినీ! దీని కొఱకే వెదకుచున్నారు.

దేవి :- అవును.

విదూ ;- మ్లానకేసరచ్ఛవి బోలు మయూర పింఛము నన్ను మోస గించినది.

రాజు ;- సర్వ విధములఁ గూలిపోయితిని.

దేవి :- (సమీపించి) ఆర్యపుత్రున కావేగ మేల ? ఇదిగో ! ఆ భూర్జ పత్రము.

విదూ ;- (సంభ్రమముతో) ఓహో ! దేవి ! స్వాగతము !

విదూ ;- (అపవారించి) దురాగతము జరిగినది!

రాజు :- (జనాంతికము) సఖా- ఇప్పు డేమి చేయవలె ?

విదూ :- దొంగిలించిన సొత్తుతో దొరికిన దొంగ యేమి చేయును!

రాజు :- (అపవారించి) మూఢుడా ! యిది పరిహాసమునకు సమయమా ? (ప్రకాశముగ) నేను దీని కొఱకు వెదకుటలేదు. ఇంకొకదానికై వెదకుచున్నాము.

దేవి :- ఆత్మ సౌభాగ్య ప్రచ్ఛాదనము సహజమే !

విదూ :- ఇతనికి సత్వరము భోజనము సమకూర్చినచో ఔత్పాతమను మగును

దేవి :- నిపుణికా ! యీ బ్రాహ్మణుడు పమస్యా నాదుకొనుచున్నాడు

విదూ:- పిశాచము గూడ భోజనముచే దృప్తినొందును.

రాజు ;- మూర్ఖుడా ! న న్నపరాధిగా సూచింపుచున్నావు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దేవి :- అపరాధము నీయందు లేదు. నేనిక్కడ ప్రతికూల దర్శనయనై
నిలుచుదే మహాపరాధము ఇదిగో ! వెళ్ళిపోవుచున్నాను.

రాజు :- కుటిల కుంతల ! నాపైనఁ గోపగింప
నేమి చేయుదు నిన్నుఁ బార్థించు కంటె ?
తప్పు చేసిన నీ పాదదాసుపైన
నాగ్రహింపక చూపు మనుగ్రహమ్ము.
(అని పాదములఁ బడును)

దేవి :- (ఆత్మగతము) నాకీ నయగారముల నమ్మునంత హృదయ దౌర్బ
ల్యము లేదు. కాని భర్తృ తిరస్కృతి వలన గలుగు పశ్చాత్తాప
మునకే వెఱచు చున్నాను. (సపరివారముగ నిష్క్రమించును)

విదూ :- దేవి వర్షానదివలె నపసర్పయై తరలినది.

రాజు ;- (నిట్టి) ఆపును !
కామిని నూరడించుటకుఁ గాంతుఁ డనేకవిధాల మాసురీ
కోమల భావ పీచికలకున్ గిలిగింతలు వెట్టి కృత్రిమ
ప్రేమ రసామృతమ్ము కురిపింపగ నచ్చును గాని యంతలో
నామె కరంగ బోవ దయథార్థమణుల్ గనలేరె కోవిదుల్.

విదూ :- అయిన నీ కనుకూలమే జరిగినది కన్నులు కలగినవాఁడు దీప
కాంతి చూడ లేఁడు.

రాజు ;- ఆటనకుము. అనురాగ మూర్ఛిత యయిచున్నను దేవి యందు
గూడ నాకు సమాదరమే కలదు. నా ప్రణిపాతము త్రోసిపుచ్చి
నది కావున నేను నట్లే యుందును.

విదూ - ముందీ బ్రాహ్మణుని యాకలిచిచ్చు నార్చి చావకుండ రక్షింపుము
భోజనవేళ యైనది.

రాజు ;- మధ్యాహ్న మైనది.
తటచగు చెట్టునీడఁ దలదాచుకొనెన్ శిబి యెండవేడిచే
నరవిడు కర్ణికార సుమమందునఁ దుమ్మెద డాగెఁ దీర వా
రిరుహలతా నివాసము వరించెఁ గరండవ మెండమాడి, పం
జరమునఁ బోది చిల్క పొడి నాలుకతోడ జలమ్ము వేడెడిన్

— ద్వితీయాంకము —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తృతీయాంకము

(అంతట భరతశిష్యులిద్దరు ప్రవేశించెదరు)

ప్రథముఁడు :- మిత్రమా! పల్లవా! గురుదేవులు నిన్ను మహేంద్ర సదనమునకుఁ దమ యాసన పీఠము దెమ్మని నన్నింటియొద్ద నగ్ని శరణమును గాచుచుండు మని వినియోగించిరి గదా! ఆంచుచే నడుగుచున్నాను. గురుదేవుల ప్రయోగము దేవతా పాదిష్ఠులు మెచ్చిరి గదా!

ద్వితీయుఁడు :- గాలవా! సామాజికుల మాట నాకుఁ దెలియదు. కాని సరస్వతీ విరచితమైన యూ లక్ష్మీ స్వయంవర కావ్య బంధమున రసాంతరములఁ దన్మయత్వము బొందిరి. కాని-

ప్రథ :- కాని- యనుటలో దోషస్ఫూర్తి యున్నది

ద్వితీ ;- అవును. ప్రయోగ మధ్యమున నూర్వశి ప్రమాదవశమున వాక్య స్ఖలనమునకు లోనయినది.

ప్రథ ;- ఏమది?

ద్వితీ ;- లక్ష్మీ భూమికఁ దాల్చిన యూర్వశిని వారుణీ భూమికఁ దాల్చిన మేనక యడిగినది. "సఖీ! యిప్పుట త్రిలోక పాలకులు కేశవునితో సయితము వచ్చియున్నారు. నీ వెవ్వరి వరించెదవు?" అని.

ప్రథ :- తరువాత, తరువాత

ద్వితీ ;- పురుషోత్తముని యనుటకు బదులు పురూరవు నని నోరుజారినది.

ప్రథ :- ఇంద్రియములు భవితవ్యము ననుసరించును. ఏమి గురువు గారికిఁ గోపము రాలేదా?

ద్వితీ ;- అవును ఆమెకు శాపమిచ్చినారు. కాని యింద్రుఁడనుగ్రహించెను.

ప్రథ ;- ఎట్లు

ద్వితీ :- 'నా యుపదేశము మీరినావు గావున నీకు దివ్యత్వము తొలఁగు గాత' యని గురుశాపము. కాని మహేంద్రుఁడు ప్రయోగానం

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తరము లజ్జాసంకటమధియై నిల్చిన యూర్వశిఁ జూచి, 'నాకు రణ సహాయుఁడగు రాజర్షికిఁ బ్రియము చేయ వలసి యున్నది. నీవు పురూరవుఁ గూడి యభీష్ట సంతృప్తినొందు, నీ సమాగమము వలన నుద్భవించిన సుతుని ముఖ మాతఁడు చూచు వరకు నతని గూడియుండి తరువాత స్వర్గమునకు మగుడఁ జేరుము.

ప్రభు :- మహేంద్రుఁడు పురుషాంతరవిదుఁడు.

ధ్వని :- (సూర్యునిఁ జూచి) ఈ కథా ప్రసంగమున గురుదేవుల స్నానవేళ యతిక్రమించుచున్నది. పోవుదము రమ్ము.

(ఉభయులు నిష్క్రమించెదరు.)

— విష్కంభము —

అంతట కంచుకి ప్రవేశము.

కంచుకి;- యౌవన మందు సంపదల నార్జన చేసి కుమారులందునన్
జీవన భారముంచి తుదిఁ జెందెద రెల్లరు శాంతి పెద్దలై;
యీ వనితాలయమ్మునఁ దపించుచు నిప్పటికైనఁ గూడ నే
వావిధి తప్పదయ్యె ముదివగ్గుకు నాకు నికేమి సేయుడున్!
(పరిక్రమించి) "అభిమానము నుజ్జగించి నిపుణికా ముఖమున నిదివఱకే మహారాజును వేడికొని యున్నాను. ఆ నివేదనమే నీవును జేయవలసి యున్న"దని వ్రత దీక్షాపరురాలైన కాశీరాజ పుత్రి నా కాజ్ఞాపించినది. కావున సాయంసంధ్యావందనము ముగించుకొనిన మహారాజును దా నెదఁగాక. (పరిక్రమించి చూచి) రాజప్రాసాదములందు దివసావసానము లత్యంత రమణీయములు గదా!

నెమకులు వానయష్టిపయి సిద్ధుర జోగుట దోచె శిల్పరూ
పములుగఁ, బావురమ్ములను భ్రాంతిని గొల్పెడి జాలభూపధూ
మము, నిలిపెన్ వయఃక్షుభ సుమంగళ మంగళ సాంధ్యదీపికా
విమల సుమార్చనా బలినివేదన లంతిపురమ్ము లోపలన్.
(తెరవంకఁ జూచి) మహారాజిటే వచ్చు చున్నాఁడు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పరిజన సతులు కాగడాల్ పట్టి కొలువ
కర్పికార కుసుమ కళికా ప్రదీప్త
పార్శ్వములతోడ తెక్కలు వదసియున్న
జంగమగిరి వలెన్ వచ్చె చక్రవర్తి.

(అంతట రాజు విదూషకునితో యథోక్తముగా ప్రవేశించును)

కం :- జయము జయము మహారాజునకు. దేవరకు దేవి విజ్ఞాపనమిది.
"మణి హర్మ్యమునుండి రోహిణీయుక్తుడైన చంద్రభగవానుని
దేవరతో బాటు సందర్శింపగ గోరుచున్నాను"

రాజు :- ఆర్య లాతవ్య! దేవి యభీష్టము కానిమ్మని చెప్పుము.

కం ;- దేవర యాజ్ఞ నెరవేర్చెదను.

రాజు :- వయస్యా, దేవి సల్పు నీ వ్రత పరమార్థ మేమి?

విదూ ,- నీ ప్రణిపాత ముల్లంఘించి నందుకు పశ్చాత్తాపముతో వ్రతమిష
మును చున్నదని తలంచెదను.

రాజు :- నీ యూహ సరియైనదే
నాయకుఁ దన్నివైచును మనస్విని పాదము లంటి నంతటన్
బోయిన పిమ్మటన్ మిగులఁ బొక్కుచు నుండు సదా వియోగ బా
ధాయుత చిత్తయౌచు, నయినప్పటికిన్ ప్రియుఁ జేరి జీర నే
దో యవమాన మంచు మది నూహ యొనర్చును బింక మేర్పడన్

కాపున మణిహర్మ్యమునకు దారి జూపుము

విదూ :- మార్గ మిదియే! మార్గ మిదియే!- ఈ ప్రదోష సమయమున
స్ఫటిక మణిసోపానపరంపర గంగాతరంగపంక్తి వలె రమణీ
యముగ నున్నది

రాజు :- ముందు నీ వధిరోహింపుము.

విదూ :- ఓహో! చంద్రోదయ మాసన్నమైనది. తిమిర రహితమగుచున్న
ప్రాచ్య దిఙ్ముఖము నయన శుభముగ నున్నది.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- తూర్పుల వెన్క జాబిల్లి తోచినంత
ప్పుడ్ పుడ్పులఁ దొంగిను దమము పిరిగి
మోసు ముంగురుల్ ప్రాక్సతి ముడిచినట్లు
తోచుచున్నది నా కన్నుదోయి కిపుడు.

విదూ - ఈ ద్విజరాజు లడ్డుంద ముక్కవలె నుదయించుచున్నాడు.

రాజు - (నవ్వులో) లెండిపోతు కెప్పుడు కదుపాతమే(అంజలి ఘటించి) శుభానాథా! హరచూడామణీ! నమస్కారము. ఈ వెన్నెలలోఁ గరదీపిక లేల?

పరిజనులు :- మహారాజుగారి యాజ్ఞ (నిష్క్రమించెదరు)

రాజు ;- ముహూర్తకాలములో దేవి వచ్చును. ఇంతలో నా యవస్థఁ దెలిపెదను. వినుము.

విదూ - చూచుచునే యున్నానుగదా ఇఁక జెప్పనేల? ఆమె గాఢానురాగము వ్యక్తమైనది గాన సమాగమాశతో నుండవచ్చును.

రాజు;- అవును. కాని నామనోవ్యధ విషమశరావరోధమున, నదీప్రవాహము నానాముఖములఁబోరలి ప్రవహించునట్లు, మిక్కుటమగుచున్నది.

విదూ :- నీ ముఖశోభ కల్యాణ సంయోగము సూచించు చున్నది.

రాజు ;- నీ యాశావాక్కులకుఁ దోడు నా కుడిభుజ మదరుచున్నది.

విదూ :- బ్రాహ్మణ వచనము వృథా యగునా?
(అంతట నాకాశయానమున చిత్రలేఖతోఁగూడి యభిసారికా వేషమున నూర్వశి ప్రవేశము)

ఊర్వశి. - చిత్రలేఖా! అలంకరణ భూషితమైన యీ యభిసారికావేషము నీలాంశుకము నీకు రుచించు చున్నవా?

చిత్ర :- నిన్నుఁ బొగడ వలె ననిన నాకు మాటల నేర్పులేదు. 'నేనే పురూరవుఁడ నైన నెంత బాగుండునా' యని యువ్విళ్ళూరు చున్నాను.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఊర్వ ;- మదనుఁడు తొందర పెట్టుచున్నాఁడు శీఘ్రముగా నా సుభగుని సౌధము చేర్చుము.

చిత్ర ;- కైలాస శిఖరము వలె నున్న నీ ప్రియతముని హర్మ్యమిదిగో !

ఊర్వ :- నా హృదయచోరుఁ డెచ్చట నున్నాఁడో యేమి చేయుచున్నాఁడో మహిమానుభూతి వలనఁ గనుగొనుము.

చిత్ర :- (ఆత్మ గతము) కొంచెము వినోదమున కామె నుడికించి చూచెదను (ప్రకాశముగ) అతఁడు మనోరథలబ్ధ ప్రేయసీ సల్లాప సౌఖ్య శృంగార పరవశుఁడై యున్నాఁడు.

ఊర్వ ;- (విషాదము నభినయించును)

చిత్ర :- మూర్ఖురాలా! ప్రియుఁ డన్యాసక్తుఁడై నాఁడని, యెట్లు తలపోయుచున్నావు?

ఊర్వ :- నా లఘుహృదయ మాశంకలకు లోనయినది.

చిత్ర :- (చూచి) ఇదిగో! మణిహర్మ్యముపై వయస్యునితో నేకాంతముగ మహారాజు కూర్చొని యున్నాఁడు. (ఉభయులు దిగుదురు)

రాజు :- మిత్రుఁడా ! రాత్రితో మదనబాధ విజృంభించు చున్నది.

ఊర్వ :- ఈ సందిగ్ధ వచనములు విని నా హృదయము కంపించుచున్నది. సంశయచ్ఛేద మగు వరకు నీతని స్వైరాలాపముల నదృశ్యముగ నుండి విందుము గాక.

చిత్ర :- నీ యిష్టము

విదూ :- అమృత నిష్యందము లైన చంద్ర కిరణములు సీకు సంతోషము కల్గించు గాక !

రాజు :- ఈ బాధ యీ విధముగా దొలఁగునది కాదు.

సుమ శయనమ్ము సౌరభ విశోభిత సుందర మంద మారుత
మ్మమృత మరీచిమాలి యుదయమ్ముసు జందన చర్చలీ యన
ర్ఘ మణులు నేల ? యీ విరహరాగము నాపగ జాలు నింక నా
యమర వధూటియున్ మతీయు,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Forwarded Free of Cost and With the Compliments of the Govt. of Education, Government of India, New Delhi

ఊర్వ:- మజీయు ?

రాజు ;- ఆమె విలాస రహఃప్రసంగములో.

ఊర్వ;- హృదయమా ! నన్ను వీడి యతని జేరి నందుకు దగిన సత్కారము నందితివి.

విదూ :- శిఖరిణీ ఫలములు లభింపక పోయినపుడు తన్నామస్మరణ చేయుచు ధృప్తి నొందెదను.

రాజు :- అయిన ఫలములు లభించునా ?

విదూ :- కాని నీ వామెను త్వరలో బొందెదవు గాక.

రాజు :- సభా- నా యభిప్రాయము

చిత్ర ;- సభీ- విస్పష్టముగా వినుము.

విదూ ;- చెప్పుము.

రాజు ;-
ఆమె భుజముతో రాపిడి నందినట్టి
భుజ మదొక్కటి మాత్రమె పూత మయ్యె ;
ఈ శరీరము నందంపు నెంతు నేను
తక్కిన యవయవము లేల ? ధరణి బరువు.

చిత్ర:- సభీ ! వినుము; సంతృప్తి కలిగినదా ?

ఊర్వ:- (సమీపించి) మహారా జెదుటనున్న నన్ను గుర్తించుట లేదు.

చిత్ర :- నీ తొందర పాటునఁ దిరస్కరిణిని దొలగించ లేదుగదా !

(తెరలో) ఇటు ఇటు మహారాజ్ఞీ !

(అందఱు చెవి యొగ్గుదురు. ఊర్వశి నెచ్చలితో గలిసి విషణ్ణ యగును.)

విదూ :- మహారాజ్ఞి వచ్చుచున్నది. కావున మౌనము వహించుట మంచిది.

రాజు :- నీ మనోభావములు ముఖమునఁ గనుపింపఁ చేయకుము.

ఊర్వ;- సభీ-కర్తవ్య మేమి?

చిత్ర :- ఆవేగ మేల ? మన మదృశ్యముగ నున్నాముగదా ! ఉపవాస దీక్షచే రాణి కృశించి యున్నది. అందుచే నిట తడయక వెళ్ళిపోవును.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(అంతట నుపహారములఁ బూనిన పరిజనముతో దేవి ప్రవేశించును)

దేవి :- (చంద్రునిగాంచి) నిపుణికా ! మృగలాంఛనుఁడు రోహిణి యుక్తుఁడై మిక్కిలి శోభించు చున్నాఁడు.

చేటి :- మహారాజ్ఞి యుక్తుఁడై మహారాజుగూడ శోభించును.

విదూ :- (చూచి) నాకు స్వస్తివాచన మిచ్చుటచేతనో, రోషము నుజ్జగించి పశ్చాత్తాపము చెంది భర్త ప్రసాదము నొందుటకై ప్రతమిష బూనుట చేతనో, దేవి శుభ దర్శనయై యొప్పు చున్నది

రాజు ;- (నవ్వుచు) ఉభయము నుపపన్నములే కాపచ్చును. కాని

మంగళ విభూషణైక నిర్మల చరిత్ర
ధవళ శుభదుకూల సంతరళదీప్తి
ప్రత మిషను బూని నేఁడు గర్వమును వీడి
సన్నుతాంగి వచ్చె ననున్ ప్రసన్నుఁ జేయ.

దేవి :- జయము జయ మార్యపుత్రులకు.

విదూ ;- మహారాజ్ఞికి స్వస్తి.

రాజు :- దేవికి స్వాగతము.

ఊర్వ:- దేవీ శబ్ద మీమెయెడ సార్థకము. తేజస్సులో నింద్రాణి కీమె తీసిపోదు.

చిత్ర :- లెస్స పలుకు! మాత్సర్యము నుజ్జగింపఁ గలిగితివి.

దేవి ;- ఆర్య పుత్ర పురస్సరముగ నొక ప్రత ముద్దేశించినాను. సుహృద్వర్త మోపికపట్టి యీ యంతరాయము సహింపవలెను.

రాజు ;- అంతరాయమా ? అనుగ్రహమే.

దేవి :- ఇట్టి యంతరాయములు స్వస్తి వాచనములతోఁ గలసి యెల్లప్పుడు సిద్ధించుగాక.

రాజు ;- దేవి నలుపుచున్న ప్రతము పేరు ?

దేవి :- (నిపుణిక వైపు చూచును)

నిపు :- మహారాజా ! ఈ ప్రతము పేరు ప్రియానుప్రసాధనము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు ;- (దేవినిఁ జూచి) ఓహో ! ఆది యేనా ?
వీల కల్యాణి నేఁడు మృడాల కోమ
లమ్మ వాఁతెను నీ శరీరమ్ము, వ్రతము
చేత వేఁ సన్ను బసన్న చిత్తుఁ జేయ
నేల నీ పాదదాసుండ నేను నిజము.

ఊర్వ;- మహాగాజునకు దేవేరి యెడఁగల గౌరవ మధికము.

చిత్ర :- మూర్ఖురాలా ? ఆన్యాసక్తులైన నాగరకులు భార్యలయెడ విశేష దాక్షిణ్యము చూపుదురు.

దేవి :- (నవ్వుచు) ఆర్యపుత్రు లిట్లు ప్రసన్నులగుట యీ వ్రత మాహాత్మ్యమే.

విదూ ;- వయస్యా ! సద్వ్రత సంకల్పమును బ్రతిఘటింపరాదు.

దేవి :- (పరిజనుల నుద్దేశించి) పూజా ద్రవ్యముల నిటు దెండు. మణి హర్మ్యము సోకుచున్న చంద్ర కిరణముల నర్చించెదను.

పరిజనులు :- దేవి యాజ్ఞ ప్రకార మిదిగో చందన పుష్పాక్షతలు.

దేవి :- (నాట్యమున గంధ పుష్పాదులచేఁ జంద్ర కిరణముల నర్చించును) ఈ యుపహార మోదకముల నార్యమాణవున కీండు.

పరి :- దేవి యాజ్ఞ

విదూ ;- మహారాజ్ఞి యుపవాసము బహు ఫల ప్రదమై స్వస్తి యగుత !

దేవి ;- ఆర్యపుత్రు లిటు రావలె

రాజు ;- ఇదిగో ! ఇక్కడనే యున్నాను.

దేవి :- (రాజును బూజించి ప్రాంజలి ఘటించి) దేవతా దంపతులు రోహిణీ చంద్రులు సాక్షిగా నార్యపుత్రునిఁ బ్రసన్నుఁజేయు చున్నాను. నేఁడు మొద లార్యపుత్రుఁడే యువతి యం దనురాగ స్వీన్ను డగునో యామె యందు నేను గూడ సంప్రీతితో నుండ గలను.

ఊర్వ:- ఆమె పలుకుల పరమార్థము నాకు బోధ పడక పోయినను విశ్వా సము కలిగినది.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చిత్ర :- నీ కిక (బియా సమాగమమున కెట్టి యంతరాయమును లేదు. మహారాజ భావురాలు మహాపతివ్రత యనుమతించినది.

విదూ ;- (అపవారించి) చేతినుండి చేప నీటిలో జారిపడి తప్పించు కొని నవుడు జాలరి, ప్రాణదానము వల్ల పుణ్యము సిద్ధించుగాత మని తలపోయును. (ప్రకాశముగ) మహారాజ్ఞీ ! మహారా జనిన నీ కెంత ప్రీతి !

దేవి :- మూఢుడా ! నా సుఖము చూచుకొనక యార్యపుత్రుని సుఖమ(గోరుచున్నాను. ఇక(ప్రీతి యున్న దోలేదో యూహించుకొనుము.

రాజు :- నేను నీ పాద దాసుండ(గాన నన్ను
నిష్టమైన వారికి దాన మీయవచ్చు(
గూర్మి నీవె నన్నేలుకో(గోరవచ్చు
తరుణి ! అన్యధా శంకింప ధర్మ మగునె ?

దేవి :- ఎట్లైన నాకేమి? నా ప్రియానుప్రసాధన వ్రతము ముగిసినది. ఇక బోవుచున్నాను. (దేవి నిష్క్రమింప(బోవును)

రాజు :- ప్రేయసీ ! నన్నిట్లు విడిచి పుచ్చిన నెట్లు ప్రసన్నుడ నగుదును.

దేవి ;- ఆర్యపుత్రా ! నా వ్రతనియమముల నతిక్రమించలేను. (నపరి వారముగ నిష్క్రమించును)

ఊర్వ:- మహారా జెంతటి ప్రియ కళత్రుడు !

చిత్ర :- నీ వేల నిరాశ(జెందుచున్నావు ?

రాజు :- (ఆసనమునుండి లేచి) దేవి దూరముగా(బోయినది గదా !

విదూ ;- వయస్యా ! ఇక ధైర్యముగా(నుండవచ్చును. ఆసాధ్వి రోగిని వైద్యుడు వలె దేవి నిన్ను స్వచ్ఛందముగా విడిచి పుచ్చినది.

రాజు :- కాని, యా యూర్వశి

ఊర్వ,- నేను ధన్యాత్మురాల నైతిని.

రాజు :- అగపడకుండ ఘల్లుమను సందెల సవ్వడి యైన డాయుతన్ వగలు వెలార్చి వెన్కకును వచ్చి కనుంగవ మూయుగాత(దో డుగ గొనివచ్చి నెచ్చెలి యడుంగులలోన నడుంగువేయ మె ల్లగ నడిపించి సిగ్గుతెరలన్ సవరించుచు నామె తెచ్చుతన్.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఊర్వ:- సఖీ- మహారాజు మనోరథమునే యీడేర్చెదను గాక !

(రాజు వెనుకకు జేరి కన్నులు మూయును)

రాజు :- (స్పర్శ సుఖము నభినయించి) ఈ వరారోహ యూర్వశి వలె నున్నదే !

విదూ :- నీ కెట్లు తెలిసినది ?

రాజు ;- తెలిసికొనుట కేమున్నది ?

విరహ వేదనా తప్తమై వేగి యున్న
యీ శరీరమ్ము సౌఖ్యం మికెట్లు పొందు ?
కూర్మి చంద్ర సంస్పర్శకు గుముదకళిక
పులకరించును రవికరస్పార్శ గనలు.

ఊర్వ:- (చేతులు దీసి దూరముగ దొలగి) జయము జయము మహారాజునకు.

రాజు :- సుందరీ ! స్వాగతము.

చిత్ర :- వయస్యులు కుశలమా ?

రాజు :- ఇప్పుడే యొనగూడినది.

ఊర్వ:- మహారాజును దేవియే దాన మిచ్చినది. ఇంక ప్రణయినివలె దగ్గరకు జేరిన తప్పు లేదు.

విదూ ;- సూర్యు డస్తమించుచున్నాడు.

చిత్ర :- మహారాజా వసంతానంతరము గ్రీష్మమున నేను సూర్యదేవు నుపాసింప వలసియున్నది. కావున మా ప్రియసఖి స్వర్గము మరచునట్లు చేయు బాధ్యత మీయందు గలదు.

విదూ :- స్వర్గములో నేమున్నది. భోజన నిద్రాపాన సౌఖ్యములు లేవు. ఉస్మీల నయనులై మీనముల నపహసించుచున్నట్లుండు రంభయే కదా !

రాజు :- ఆపార సుఖాకరమైన స్వర్గము నెవరు మరపింప గలరు? కాని- యీ పురూరవు డనన్యనారీసక్తుడై యూర్వశీదాసుడు కాగలడు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చిత్ర :- మహారా జనుగ్రహించెను. సఖీ! ఊర్వశీ! ధైర్యముతో వీడ్కోలు
నన్నుగ్రహింపుము,

ఊర్వ:- (కౌగిలించుకొని) నన్ను మరచిపోవద్దు సుమా.

చిత్ర .- ప్రియా సంయుక్తవైన నిన్నే నే నట్లర్థించవలసియున్నది.

విదూ ;- అభీష్ట సిద్ధి పొందిన నీకు నా ధన్యవాదములు

రాజు :- అవును. ఇది నా అదృష్టము.

ఈ వనితాచరణ శ్రీ
సేవకు సరియౌనె? ఛత్ర సింహాసనముల్
భూవల్లభ శుభ మకుటత
టీపిలసద్రత్న సంఘటిత పదయుగియున్.

ఊర్వ:- ఇంత కంటె నాకుఁ బ్రియతర మేమున్నది?

రాజు :- (ఊర్వశి హస్తము గ్రహించి)
అభీష్ట సిద్ధి వలన వైరుధ్యములు సమసి పోవుచున్నవి.

చల్లని వెన్నెలల్ చిలికి సౌఖ్యము గూర్చుచునుండె నిప్పు జా
బిల్లి, ప్రసూనబాణముల వేయు మరుండె మనోనుకూలుఁడౌ!
తొల్లి యెవేవి బాధలని తోచెనొ యవ్వియె నేఁడు చూడ నో
పల్లవ పాటలాధర! భవత్కరుణా ప్తిసి సౌఖ్య మిచ్చెడిన్.

ఊర్వ:- ఆలస్యము చేసి యార్యపుత్రున కపరాధము గావించితినేమో?

రాజు :- అట్టనకుము.

దుఃఖ భారము వెనువెంటఁ దోఁచు సుఖము
యోగ్యమై యనుభవమున కొప్పుచుండు;
ఎండ దెబ్బ తినిన వాని కింపుఁగూర్చు
నీడ, సౌఖ్యప్రపంబౌచు నిశ్చయముగ.

విదూ :- ప్రదోషరమణీయమైన జ్యోత్స్నానంద మింతవఱ కనుభ
వించితిమి. గృహాభ్యంతరమున కిఁక నేఁ బోవుట మంచిది.

రాజు :- అయిన మార్గదర్శకుండవు గమ్ము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విదూ :- ఇది యిది మార్గము.

రాజు :- సుందరీ నా ప్రార్థన మిది.

ఈర్వ్య:- ఏమది ?

రాజు :- ప్రణయ సిద్ధిని గాంచని రాత్రు లపుడు
దీర్ఘయామమ్ము లౌచు గతింపకుండె:
ఇపుడు గూడ నట్లే యగునేని నే ని
కెట్టి యదృష్టకాలినో యెఱుగ వశమె.

(ఆందఱు నిష్క్రమించెదరు)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చతుర్థాంకము

(ఆంతట విమనస్కయై చిత్రలేఖ సహజన్మతో గూడి ప్రవేశించును)

సహజన్మ:-(చిత్రలేఖ నుద్దేశించి) సఖీ! వాడిన శతపత్రముబలె నున్న నీ ముఖచ్ఛాయ హృదయమునందలి యాఁటమునుసూచించుచున్నది. నీ నిర్వేద కారణము దెలుపుము. నీ దుఃఖమునఁ బాలు పంచుకొనెదను.

చిత్రలేఖ:-ఆప్సరోచితమైన సూర్యారాధనయందు మునిగియుండగా నూర్వశిని గూర్చి యుత్కంఠఁ గలిగినది.

సహ :- మీ పరస్పర స్నేహము నాకుఁ దెలియును. తరువాత

చిత్ర ;-ఈ దినములలో నామె వృత్తాంతము తెలిసికొనఁగోరి ప్రణిధానమున సలుపఁగా నత్యాహితము బయల్పడినది?

సహ ;- (ఆవేశముతో) ఏమి జరిగినది?

చిత్ర :- ఊర్వశి, విలాస లాలసయై రాజ్యభారమును మంత్రులయం దుంచిన రాజర్షిని గూడి గంధమాదన పర్వతమున విహరించుటకేగినది.

సహ ;- అట్టి ప్రదేశములందే శృంగార భోగానుభవము చెల్లును.

చిత్ర .- అచ్చట మందాకినీ పులినము లందు విహరించుచున్న విద్యాధరీ యుదయవతిపై రాజర్షి లాలస దృక్కులు పరపెనని కుపిత యైనది.

సహ ;- అవును. గాఢానురాగము వ్యగ్రతను సహింపదు.

చిత్ర ;- అంతటఁ బ్రియానునయముల సరకు గొనక, గురుశాపప్రేరితయై స్త్రీజనపరిహరణీయమైన కుమారవనమునఁ బ్రవేశించి లతావిపరీణామము నొందినది.

సహ :- విధి యనుల్లంఘనీయము అట్టి యాదర్శ ప్రేమ కెట్టి యనర్థము వాటిల్లినది. పాపము-రాజర్షి యెట్టి యవస్థ చెందినాఁడో!

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చిత్ర :- ఆ కాననమందే రాజర్షి ప్రియతమాన్వేషణమున
బవలు రేలు గడుపు చున్నాడు. మహోత్కంఠాకారణ మగు నీ మేహో
దయము వియోగులకు మఱింత దుస్సహము గదా!

సఖ :- అట్టి యాకృతి విశేషములు చిర దుఃఖావహములు కానేరవు.
ఎవరి యనుగ్రహమువల్లనో యెదో సమాగమ కారణ మేర్పడ
గలదు. ఉపయభానుని యారాధించుదము రమ్ము.

— ప్రవేశకము —

(అంతట నున్మత్తవేషుడు రాజు ప్రవేశము)

రాజు :- ఆగు దురాత్ముడా! ఆగుము. నా ప్రియతమ నెక్కడకు
గొనిపోవుచున్నావు? శైల శిఖరమునుండి గగనాంతరమున
కెగిరి నాపై బాణవర్షము కురియుచున్నాడు. (నిరూపించి)

నల్లని మబ్బిదే ధనుజనాథుడుగా డిది శత్రు సజ్జమా
విల్లును గాదు, ఇంద్రధనువే యిది సాయకవృష్టిగా దహో
జల్లుల వాన గాని నికషమ్మున బంగరు గీతవోని వి
ట్టుల్లతగాని నా ప్రణయతోయజలోచన గాదు చూడగన్.

(ఆలోచించి) నా హృదయేశ్వరి యెచ్చటకు బోయియుండును?

ప్రణయిని శీఘ్రకోపన తిరస్కరిణీమహిమన్ వహింప, ని
ల్వనగునె కోప మిప్పటికి, స్వర్గము జేరె నటన్న నాపయిన్
మనసిడెఁ గాదె? మామక సమక్షమునందె హరింపఁగల్గు నా
దనుజ విభుండు దివ్యవనితామణి యెట్టు లదృశ్యమయ్యెనో.

(దిక్కుల నవలోకించి నిట్టూర్చి) దురదృష్టశీలికి కష్టములై
గష్టములు ముసురుకొని వచ్చుచుండును.

కుటిల భ్రూవల్లిక విడి
పటుతరముగ గుంద మేఘ పటలక్రీడా
నటనచ్చట లిటు తొలకరి
చిటపొటి చినుకులు చిలుకుచు జెన్ను వహించెన్.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(నవ్వుచు) వృథా పరితాపవృద్ధి సహింప వలసివచ్చుచున్నది. ఋషులుగూడ రాజు కాలమును గాసించునందురు. ప్రావృట్ కాలమును నేనేల యాపరాదు! కాని, వర్షా చిహ్నములే నాకు రాజోపచారముల నొనగూర్చుచున్నవి

విద్యుల్లతా కనకచ్ఛటి మేఘమ్ము
ప్రభు చిహ్నమైన ఛత్రమ్ము నాకు !

పూలగుత్తులతోడ దూలెడు నిచుళవృ
క్షమ్మె వీచెడి చామరమ్ము నాకు !

కారుమబ్బులఁ గాంచి కంఠమెత్తిన సీల
కంఠముల్ వందిమాగధులు నాకు !

సెలయేటి సరులతో సేవించు గిరిపతి
బహుమాన మిడు వణిగ్వరుఁడు నాకు !

ఎట్టులో రాజలాంఛనాలెల్ల నాకు
నిచట సమకూరినట్లు భావింపనేల ?
ప్రేయసీ విరహోన్మాదావేగకలనఁ
బొక్కు చున్నాఁడ నీ వన్య భూమిలోన.

(చూచి) అయ్యో ! ఈ యన్వేషణ కుపక్రమింపగనే నా యాపేదన యతిశయించు చున్నది. ఏలన

సలిల విలులిత కుసుమకం
దళి సల్లలితారుణాంచితమ్ముగ నొప్పున్,
తలపున నిలిచెను గనుఁగొ
ల్కుల బాష్పము లురలిన యతికోపన వోలెన్.

ఆమె యెచ్చటి కేగినది యెట్లు తెలియనగును ! (పరిక్రమించి హర్షముతోఁ జూచి) ఇదిగో ! ఆ కోపన యనుగమించిన మార్గము నుపలక్షించు చిహ్నములు కనుపించు చున్నవి.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆధరరాగ సంసక్త బాష్పాంబుసిక్త
మై శుకోదర శ్యామల మైన దదిగా!
ఉర్వరీయమ్ము రోష వేగోచ్ఛలితము
జాడి పడియుండె నామె భుజమ్ము నుండి.

(సిరూపించి) ఏమిది? ఇది యింద్రగోపములతో గూడిన నవ శాద్వలము! ఈ నిర్జన కాననాంతరమున నా ప్రేయసి యునికి పట్టు లెట్లు తెలియనగును? ఆసారోచ్ఛసిత శైలేయ స్థలమధి రోహించి వాతాచధూతమైన శిఖితో కంఠమెత్తి మేహూపలోకనము సల్పుచున్న నెమలి నడిగెదను,

నునుసోగ కడకనుల వె
ల్గును గురిసెడి నా ప్రణయిని కోమలగాత్ర
నునుసోగ తెలిగనులతో
గనుగొని యున్నావొ నీలకంఠమ యడవిన్?

ఏమి? సమాధానము చెప్పకుండగనే నాట్యము నారంభించినది? ఈ హర్షోద్వేగ హేతువేమై యుండనోపు? తెలిసినది;

మృదు పవనమ్ములోనఁ జెలరేగెఁ గలాపి కలాప మోహ స
మ్మదమున పుష్పగుచ్ఛ సుషమా సుకుమార సుగంధకేళి సౌ
హృదమయిఁ జూచి సిగ్గునఁ దపించుచుఁ బించెము విప్పకుంట దా
గదె. ప్రియ లేక యుండుటనుగాదె వహించెది నీ దురుద్ధతిన్.

కానిమ్ము. ఇతరుల కష్టములఁ జూచి సంతోషించువారిని పలుకరింపఁ దగదు. (పరిక్రమించి) వేసవి నడచుటచే సంపు షితమైన పరభృతము జంబూవృక్ష విటపాంతరము చేరినది. ఇది పక్షులందు పండితజాతి దీని నడిగెద గాక!

కలరవముతోడఁ బ్రియులను
గలవరమును బెట్టి వేగఁ గలుపుము పటుగా!
కలభాషిణి తె మ్మిచటికిఁ,
గలచోటికయిన నను గొని కలుపు వేవేగన్.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(చూచి) ఏమిది ? భూతకోటి స్వకార్య పరాయణము గదా !

పరదుఃఖము కడు శీతము,
విరహార్తిని నే కుములగ పికి నేరెడుపై
కాఱికెడి ప్రమ్గిన పండ్ల న
ధరము పలెన్ గన్ను మూయు దర్పము తోడన్.

అయినను నా కేమియుఁ గోపము లేదు. ఏలన నామె కంఠము నా ప్రేయసి వాఙ్మాధురీ స్మారకము. (పరిక్రమించి చెవియొగ్గి) ఓహో ! దక్షిణమున ప్రేయసీ నూపుర శింజిత నినాదము వినిపించు చున్నది. ఆచటి కేగెనగాక. (పరిక్రమించి) అయ్యో !

కలరుత మందెల చిరుగ
జ్జెల సవ్వడిగా దరయగఁ జేరగఁజూచున్
గఁగల మానసమునకున్
గలహంసలు, కార్మొయిలులు ప్రమ్ముట చేతన్.

కానిమ్ము. మానసోత్సుకములైన యీ పక్షు లీ సరోవరమునుండి యెగిరి పోవక ముందే ప్రేయసివార్త తెలిసికొన వలెను. (సమీపించి)

కొనిపోవచ్చు మృణాల
మ్మును పాథేయమ్ముగ మునుముందు ప్రియా వా
ర్తను దెలుపుము హంసమ స
జ్ఞను లెపుడు పరోపకారశాలురు గాదే.

మానసోత్సుకమై యున్నయనమై యుండుటచేఁ గాన లేదని చెప్పుచుఁటివా ?

నీవు నతభ్రువున్ గనుట నిక్కము; రోష కషాయనేత్రయై
యీ వనజాకరాన విహరింపగ వచ్చిన యంత, నామె లీ
లావ్రత మంద మంద మృదుయాన మనోహర ధీర ఖేలన
మ్మీవు హరించినావు కనుపించుచున్నది ప్రస్ఫుటమ్ముగన్.

కావున

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రేయసి మందగమనములు
నీయందున గానుపించె నిగృహీతము లే
యేయవి దోచిన బూ ర్తిగ
నీయగపలె గాదె దొంగ యిమ్మిపుడు ప్రియన్.

రాజు చోరానుశాసకుడని భయపడి పఱి యెగిరిపోయినది. ఇదిగో!
చక్రవాకము చక్రవాకితో నున్నది- ఆడిగెదను గాక.

నలినీపత్రము కొంచె మడ్డమగుటన్ గాంతామణినిన్ గానకే
పలవంతం గడు స్రుక్కుచుందువు గదా వాల్లభ్య సభ్రంబుతో
దెలియం జాలవె నీవు మామక మనో దీనత్వ నిర్వేనముల్;
తెలుపన్ వేదెద నిన్ను ప్రేమమయి నా దేవేరి గన్పించినన్.

సర్వథా దురదృష్టము నన్ను వెంటాడు చున్నది. ఇందొక చోట
భయత్నించెదను. (అడుగువేసి యాగి)- వేరొక చోటికిబోనేల

కొదమ తుమ్మెద ఝుంకార పూజితములు
పద్మ గర్భములో నుండి బయలు వెడలె;
చిగురు కెమ్మోవి నానిన చెలువ మిన్న
చేయు సీత్కార రావమ్ము చెన్ను దోప.

కమల దళాంతర మందున్న మధుకరమునే యడిగెదను గాక!
కాని యీ తుమ్మెద చూచియుండునా?

ఓ సుమనో మధుప్రియ మహోదయ షట్పద! కాన లేదుగా
ఆ సుకుమారి సౌహృద రసార్ద్ర మనోహర రాగ పూర్ణ ని
శ్వాస పరీత మంజుల సువాసనలన్ జవిచూచి యున్నచో
ఈ సరసీజమందు నివసింతువె నీవు రసజ్ఞ హీనతన్.

ఈ చోటు గమనించెదముగాక. (పరికర్షించి చూచి) ఇచ్చట
నీపశాఖాగ్రసంలగ్నకరమున కరిణీయుక్తుడై నాగరాజు
నిలిచియున్నాడు ఇతనినుండి ప్రియోవంతము నెరిగెదను
గాక. కాని- తొందర పడగూడదు. ప్రియకరేణువు హస్తము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నందించుచున్న యాసవ సురభిళమైన నవ సల్లకీభంగము సేవించు గాక (క్షణము నిలిచి చూచి) మాధ్యాహ్నిక భోజనము సేవించినా డు గనుక నిక నడుగ వచ్చును.

మదకలా యువతి శశికళ జూచియుంటివా ?
గజ యూథపాయూధికాకేళి గాంచితే?
నిత్య యౌవన రూప నిష్యంద లావణ్య
నిర్మలాలోక గాంచితే? ఓ సుభాలోక
కాంచియుంటివి నీవు గర్జించుచున్నావు
మంద్ర మధురమ్ముగా మత్తేభ యూథపా.

ఊరట కల్గినది. మఱియు సాధర్మ్యము వలన ఈతనియెడ నాకు ప్రీతి జనించుచున్నది.

నన్ను నరేంద్రుడందురు జనంబులు; ఊర్వశి నాకు దేవియో!
నిన్ను గజేంద్రుడందు రిదె నీ ప్రియయో వశ యొప్పు దానికి
లోన్నతి నెప్డు నిర్వురకు నున్నది గాదె సమానధర్మమై!
యెన్నడు గాని యీ విరహ మేర్పడకుండుత నీకు మాత్రమున్

నీవైన సుఖింపుము! నే నిచ్చటనుండి గమించెదను. (పరిక్రమించి) అదిగో సురభికందర శిఖరము. అప్సరసలకు ప్రియ క్రీడా నిలయము. ఈ యుపత్యకలలో నా సుతుడవు విహరించుచుండ వచ్చును. (పరిక్రమించి) ఏమి? ఇచ్చట చీకటి గ్రమ్ముచున్నది కాని విద్యుత్ప్రభలలో జూచెదను. ఓహో! నా దురదృష్టము వలన మేఘములు గూడ విద్యుద్విరహితములై నవి. అయిన నీ పర్వత రాజు నడిగెదను గాక.

సర్వాంగసుందరి చెలియ
సర్వక్షితిభృదధిప దరిసెన మిడెనా? నా
యూర్వశి విరహోత్కంఠిత
గర్వ కషాయ రస రోష గజగామినియై.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(ఆకర్ణించి హర్షముతో) ఏమి? "దరిసెనమిడెనా?" నా పలుకుల యథాక్రమముగా నుచ్చరించుచుండెనే? నీవును శుభవార్తా పరంపరల విందువుగాక! నా ప్రియతమ యెచ్చట నున్నది? (తెరలో - ఆ మాటలనే పిని) అయ్యో! నా పలుకులే గుహాంతరములలో మారుమ్రోగి తిరిగి వినిపించు చున్నవి. (విషాదము సభినయించి) అలసట జెందినాను. ఈ సెలయేటి కెరటాలపై నుండి పీచు పిల్ల తెమ్మెరలచే సేద దీరెదను. తొలకరి వాన వెల్లువలచే బురదనీటితో నున్నను నీ యేరు నిర్ఝరిణి నా మనస్సున కాహ్లాద మొసగుచున్నది

ప్రణయిని శీఘ్రకోపన ప్రవంతిగ మారి శిలాప్రదేశ మం
దున బ్రవహించు; క్రొన్నురుగు తుంపర యయ్యో! విలోలచేలముల్
క్వణదణు కింకిణీకలిత కాంచన కాంచి, విహంగ పంక్తియై
నినదము సల్పు: కన్నీమల నిగ్గు లవే కెరటాల పంపులౌ.

ఆమె నడిగి చూచెదను గాక.

ప్రణయ విలోల పరాఙ్ముఖ
మనస్కమ్మగద నను వీడి మానిని! యెటకో
చనగా నగునే నా యం
దున దోషము లేవి నీకు: దోచెనా చెపుమా!

ఏమి! మౌనము వహించినది. ఇది యథార్థ మదియే. ఒకవేళ నూర్వశియే యైన పురూరవు వీడి సాగర సమాగమ మిచ్ఛ గించునా?—అవును; శ్రేయములు నిర్వేద హృదయుల వరింపవు. నే నా సునయన తికోటూతయైన ప్రదేశమునకే యేగెదను గాక (పరిక్రమించి చూచి) ఓహో! ఆమె పోయిన మార్గ మిదియే.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఇంతి యా దారి బట్టియే యేగి యుండు !
విషము కేసరమయ్యును విచ్చియున్న
దదిగొ రక్త కదంబక మింతి మిన్న
వేనలిన్ చాల్చె వేసవి వీగిపోవ.

(చూచి) తిరికగా గూర్చొనియున్న యీ సారంగము ప్రియతమా వృత్తాంతముఁ దెలుపవచ్చును.

కానన శోభను గాంచెడి
కానన లక్ష్మీ కటాక్ష కాంతుల వోలెన్
మేని నలుపు దెలుపులతోఁ
గానఁగనొ గొదమ జింక కానన మందున్.

ఏమి! ఈ జింక మో మటు ద్రిప్పుచున్నది! తన్ను జేర వచ్చుచున్న హరిణిని హరిణకపోతము వెంబడింపగా భుగ్న గ్రీవముగా దూకించు చున్నది.

వనమున నా ప్రియ గనుపిం
చెనె? హరిణీ పతి ! గురుతులు చెప్పెద వినుమీ;
ననుసోగ తెలి గనులతోఁ
గనుపించును; నీ చెలి కతకన్నులు వోలెన్.

నా పలుకులను సరకు గొనక హరిణి కభిముఖమగు చుండెను. అవస్థాభేదము పరిభవాస్పదము గదా! (పరిక్రమించి) పోయెదను గాక.

(చూచి) ఏమది? శిలా ప్రదేశ మధ్యమం దరుణారుణముగఁ గనుపించుచున్నది.

హరి హరియించుచుండు హరిణామిష మియ్యది కాదుగా; ప్రభా
తరలము; వానతోఁ దడిసె ధారుణి యంతయు గాన నగ్ని సం
భరితముగా; దళోక కుసుమచ్ఛవి రంజిలు రత్న మెద్దియో;
ఆరుణగభస్తిమాలి తన హస్తముఁ జాచె బరిగ్రహింపగన్.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆడి నా మనస్సు నాకర్షించుచున్నది. తీసికొందును గాక. కాని-

మధుర మందార సుమ గుచ్ఛ మధ్యమందు
నమరమణి యామె వేనలి నమరవలయు;
నట్టి ప్రియతము లేకున్న యపుడు తీసి
తరళ బాష్పాంబు వృష్టిచే దడుప నేల?

(తెరలో) వత్సా! పరిగ్రహింపుము.

ఒసగితి మంజు మంజీర రంజిత మృదు
చరణ మంజు కంజాత సంజాత మిద్ది;
తరల సంగమనీయ రత్నమ్ము సుమ్ము;
ప్రణయ సంగమ యోగ సంప్రదము లెమ్ము.

రాజు:- (చెవియొగ్గి) ఎవరు నన్ననుగ్రహించుచున్నది? (చూచి) ఎవ్వరో మృగచారి మహానుభావుఁ డనుకంపతో నన్ననుగ్రహించుచున్నాఁడు. మహాత్మా- మీ యుపదేశమునకుఁ గృతజ్ఞుఁడను. (మణిని గ్రహించి)

బాలామణితో సంగమ
లీలా సౌభ్యమ్ముల నలరింపుము మణిరో!
బాలేందు మౌళితో సరి
పోలుచు చూడామణిగను ఖ్యానుదు నిన్నున్.

(పరిక్రమించి చూచి) ఏమి? కుసుమవిరహితమై కూడ ఈ లత నన్నాకర్షించు చున్నది. అవును నా మనస్సు రంజిల్లుట యుక్తమే ఏలన

తొలకరి చిన్కులన్ జిగురు దోగిన తీగెలు తోడు బాష్ప బిం
దు, లధరమందు చిందు నవ తోయజ చంచలనేత్ర వోలెఁ బు
వ్వులు గనరాక యాభరణ పుంజము వీడుట గండు లేచి గుం
పుల రొద లేక మౌనమునఁ బొక్కెడి కోపనవోలె దోచెడిన్.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కావున, ప్రియానురూప మైన యీ లతను గౌగిలించుకొనెద
గాక. (అని కౌగిలించుకొనును)

(అంతట తత్స్థానమున నూర్వశి ప్రవేశించును.)

రాజు :- (నిమీలితాక్షుడై స్పర్శసుఖము నభినయించును)

ప్రియతమా సుకుమార శరీర మిద్ది
స్పర్శ సౌఖ్యానుభూతి విస్పష్టమయ్యె!
కాని- కనులు విప్పినఁ గాననౌనా లేదా
యిట్టులే మోసపోయితి నింతవఱకు.

(కన్నులు విప్పి) అహో! నిజముగా ప్రియతమయే.

ఊర్వశి:-(కన్నీరు విడిచి) జయము జయము మహారాజునకు!

రాజు :- కల్యాణీ! వియోగవేదనతోఁగృశించు చున్న నాకు నీ పునస్సం
దర్శనము పునరుజ్జీవనము పలె నున్నది.

ఊర్వ:- నాకు మహారాజు వృత్తాంత మంతయు విదితపూర్వమే; అయినను
నేమి చేయఁగలను?

రాజు :- నీ మాటలు నా కర్థమగుట లేదు.

ఊర్వ:- విశదీకరించెదను- కాని- ముందు కోపవశమున నిట్టి దురవస్థ
తెచ్చిపెట్టిన నన్ను మహారాజు క్షమించవలెను.

రాజు :- కల్యాణీ! వేఱుగ క్షమింపవలెనా? నీ సందర్శనమే బాహ్యాంతఃక
రణ సంశుద్ధి గల్గించి నన్నుఁ బ్రసన్నుఁ జేసినది సన్నెట్లు వీడి
యుండగలిగితివి?

ఊర్వ:- శాశ్వత బ్రహ్మచర్య వ్రత పరిపాలన సల్పు కుమారస్వామి
యీ గంధమాదన కచ్ఛమం దకలుష మను ప్రదేశమందు
నివసించుచు నొక విధి కల్పించినాఁడు.

రాజు :- ఏమది?

ఊర్వ:- ఈ ప్రదేశము ప్రవేశించిన స్త్రీ లతాభావము నొందును. గౌరీచరణ
రాగ సంజనిత మణి స్పర్శతో గాని యథారూపము నొందదు.
నేను గురుశాప ప్రేరిత మనస్కనై, కుమారవనము ప్రవేశించి
నియమోల్లంఘన గావించి లతారూపము నొందినాను.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- అంతయుఁ దెలిసినది. ఈ సంగమనీయ ప్రభావము వలన నిన్నుఁ దిరిగి పొందఁగలిగినాను. (మణిఁ జూపును)

ఊర్వ- ఓహో! సంగమనీయ మణియా! స్వర్ణ మాత్రమున యథా రూపము నందగలిగినాను. (మణిని మూర్ధమున పై నుండు కొనును)

రాజు :- సుందరీ- ముహూర్తకాల మట్లే ధరింపుము.

నీ ముఖపద్మము రాగిణి
కోమలమౌమణి రాగ గుంఫితమై శో
భామస్ఫణమయ్యె నవ సం
ధ్యా మంజుల రక్త పద్మ తారుణ్యముగా.

ఊర్వ:- ప్రతిష్ఠానము వీడి చిరకాలమైనది. పౌరులు నన్ను ద్వేషించె దరు పోవుదము రమ్ము.

రాజు ;- నీ యిష్టము.

ఊర్వ:- ఎట్లు పోవుదము మహారాజా!

రాజు :- జ్యోతిష్మతి యిలుఁ జేర్చుము
జ్యోతిర్మార్గాంతరాల సురచాపమయ
జ్యోతిర్లేఖా ధ్వజ శో
భాతేజో మృదువిమానవారిద పంక్తిన్.

— చతుర్థాంకము —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పంచమాంకము

(అంతట సంతోషముతో విదూషకుఁడు ప్రవేశించును)

విదూషకుడు:- అదృష్టవశమున, ప్రియ వయస్యుఁడు నందన వనాది దేవతారణ్యములలో నూర్వశితోఁ గలసి చిరకాలము విహరించి తిరిగి వచ్చినాఁడు. సత్కారోపచారముల నంది ప్రజానురంజకముగా రాజ్యము సల్పుచున్నాఁడు. అనపత్యత తప్ప సతని యందు దోష మేమున్నది? ఈ నాడు తిథివిశేషమగుటచే దేవేరులతోఁ గూడి గంగా యమునా సంగమ స్నాన మాచరించి, రాజస్కంధావారము నిప్పుడే చేరినాఁడు అతఁ డనులేపన మాల్యాభ్యలంకారముల ముగించుకొను నప్పటి కతనిఁ గలసి కొందును.

(తెరలో)

అయ్యో! అయ్యో! మహారాజ ప్రియ విలాసినీమౌళి యోగ్యమైన మణి తాలవృంతాధారమున దుకూలాచ్ఛాదనముతో గొని పోవుచున్న దాని నామిషశంకచే గ్రద్ద తన్నుకొని పోయినది.

విదూ.- (చెవియొగ్గి) అత్యాహితము ఆ సంగమనీయ చూడామణి వయస్యున కత్యంత ప్రీతి పాత్రము. అందుచే నలంకారము ముగించుకొనకుండగనే లేచి యిటు వచ్చుచున్నాఁడు. అతనిఁ జేరెదఁ గాక.

(అంతట రాజావేగపరిజనుఁడై ప్రవేశించును.)

రాజు:- సర్వ శాసకుఁడైన రాజుగృహమునందే మణి నపహరించి యాత్మవధ నాహ్వానించుచున్న దొంగ యెవ్వరు?

కిరాతి:- ముకురకోటి సంలగ్న హేమసూత్రముతో మణిగ్రహించి నాకాశము నుల్లేఖించుచు భ్రమింపుచున్న గ్రద్ద యదిగో!

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- చూచుచున్నాను.

కనక సూత్రమ్ము ముక్కునఁ గ్రాలఁ బఱి
సలుపు మణితోడ మండల చారణముల
రాగరేఖా పటిమల వేగఁ దిరుగుఁ
బడలయందు జ్వాలాచక్ర చలనమట్లు.

కర్తవ్య మేమి ?

విదూ :- (సమీపించి) అనుకంప యేల ? అపరాధిని శిక్షింపుము.

రాజు :- సరియే ధనువు; ధనువు తంతు. (ధనుర్ధారిణి యవని శిష్య మణిమ్ము) వయస్యా! పక్షి కనుపించుట లేదు.

విదూ :- కృతప భోజనము దక్షిణాభిముఖముగా వారినది.

యవని:- (చాప హస్తమై ప్రవేశించి) ఇదిగో ! శరాసనము.

రాజు :- (తిరిగిచూచి) ఇంకి ధనుస్సేల? పక్షి బాణపథ మతిక్రమించినది!

ఖగము గానిపోయెఁ మణి యూకసమునందు
దూరమునకు. లేవెల్లుల ద్రోచుచుండు
తఱచు మెయిలు మాటున లోహితద్యుతులను
గ్రాలుచుండు నంగారక గ్రహమువోలె.

(కంచుకిని గాంచి) లాతవ్యా ! సాయంసమయమున సీ పక్షి నివాస వృక్షములు గాలింపు మని నాగరకులందు నా యాజ్ఞగా జెప్పుము.

కం :- దేవర యాజ్ఞ.

విదూ :- మహోగ్ర జింకుక విక్రమించు గాక. ఎక్కడకుఁ బోయిన నా రత్న కుంభీరకమునకు నీ శిక్ష తప్పునా?

(అంతట శరముతోఁ గూడిన మణితోఁ గంచుకి ప్రవేశము)

కంచుకి:- జయము జయము మహారాజునకు ఈపక్షికిఁదగిన శాస్తిజరిగినది మార్గణచ్ఛిన్న శరీరముతో మణితో గూడ నీపక్షి నేలఁగూలినది.

(అందరు విస్మయము నభినయించెదరు)

కం :- ప్రక్షాళనాంతర మీ మణి నెవరి కీయవలెను?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు ;- కిరాతీ ! అగ్నిశుద్ధము చేసి పేటికలో నుంచుము.

కిరాతి:- దేవర యాజ్ఞ.

రాజు ;- లావత్కా! ఈ బాణ మెవ్వరిదో గదా.

కం ;- అక్షరము లేవియో గనుపించు చున్నవి గాని దృష్టిమాంద్యముచే
బోల్చు కొనలే కున్నాను.

రాజు ;- అయిన బాణము నిటు లెమ్ము. (కంచుకి యట్లుచేయును. రాజు
నామాక్షరములఁ జదివి యపత్యత నభినయించును.)

కం ;- నా నియోగము ననుసరించెదను (నిష్క్రమించును)

విదూ ;- ఏమి విచారించు చున్నావు ?

రాజు ;- వినుఁ షష్ఠిహంత నామాక్షరములు

ఊర్వశీ సంభవుండు నై లోద్భవుండు
చండకోదండ పాండిత్యమండితుండు
రాజ పుత్రుని యాయు నా రాచమిద్ధి
పరుల నాయువుఁ దీయ నప్రతిహతమ్ము.

విదూ ;- (సంతోషముతో) సంతానవంతుఁడవు వర్ధిల్లుము.

రాజు ;- మిత్రమా ! ఏమిటి? నై మిశారణ్యమున సత్రయాగము జరిగి
నప్పుడు దక్ష సూర్వశిని విడిచి యుండలేదు. గర్భధారణమే
నాకుఁ దెలియదే! కాని— యా దినములలో నామె శరీరము
లవలేసుమదళ పాండురమై సయన మ్యుతులు మందగించినవి.

విదూ ;- దివ్య వనితలకుఁ గూడ మానుషీలక్షణము లుండవలెనా? వారి
చరిత్ర నిగూఢ ప్రభావోపేతము

రాజు ;- కావచ్చును. పుత్రసంపరణమునకు గారణ మేమై యుండును?

విదూ ;- దేవతా రహస్యము లెవ రూహింపఁ గలరు

కం ;- (ప్రవేశించి) జయము జయము మహారాజునకు. తాపసి భ్యవనా
శ్రమ నివాసిని కుమారునొకనిఁ దోడ్కొని దేవర సందర్శింప
గోరుచున్నది.

రాజు ;- సత్వరము ప్రవేశ పెట్టుము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కం :- దేవర యాజ్ఞ (అని నిష్క్రమించి చాపహస్తుడు కుమారునితో, దాపసితో దిరిగి ప్రవేశించును.)

కం :- భగవతీ- ఇటు; ఇటు;

విదూ :- ఆర్థ నారాచముచే గ్రద్దను గూల్చిన క్షత్రియకుమారుఁ డితఁ డేనా ? అచ్చుమచ్చ నిన్నుఁ బోలుచున్నాఁడు.

రాజు :- ఆవును అందుచేతనే

కన్నులు చెమ్మగిల్లె సుతుఁ గాంచుట తోడనె ప్రేమరాగ సౌ
భ్యోన్నతి గుండెలో నుబుకుచున్నది మానసమున్ ప్రశాంతమై
యున్నది పుల్కరించుచు మహోత్సుకగాధతఁ గౌగిలించి మూ
ర్కొన్ననుగాని నా కెటుల నూరట గల్గును నెమ్మనమ్మునన్.

కం :- భగవతీ! ఇచ్చట నుండుము (తాపసి కుమారునితోఁ గలసి కూర్చొనును)

రాజు :- అమ్మ !—అభివాదాలు.

తాపసి:- మహారాజా ! సోమవంశ వర్ధనుఁడవు గమ్ము. (ఆత్మగతము) రాజర్షి యాయువునకుఁ గల యౌరససంబంధము చెప్పకయే స్వయం వ్యక్త మగుచున్నది. (ప్రకాశముగ) కుమారా ! పితృ దేవునకు నమస్కరింపుము.

కుమారుఁడు:- (చాపగర్భమగ నంజలి ఘటించును)

రాజు :- ఆయుష్మంతుఁడవు గమ్ము.

కుమా :- (ఆత్మగతము)

పుత్రుఁడ నని తెలియగ సపూర్వమైన
యార్ద్రి వాత్సల్య గంధమ్ము లలము కొనియె !
బిడ్డ నొడిలోన లాలించి పెంచినట్టి
తండ్రిపై నుండు ప్రేమమ్ము తరమె తెలియ.

రాజు :- భగవతీ ! భవదీయాగమన ప్రయోజన మేమి ?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తాపసి:- వినుము మహారాజా ? ఈ దీర్ఘాయువు నాయువు సూర్యశి కార
ణాంతరములచేఁ బుట్టిన వెంటనే నా కప్పగించినది చ్యవన
మహర్షి యతనికి క్షత్రియ కుమారోచితమైన జాత కర్మాది విధుల
నిర్వర్తించి, విద్యాభ్యాసానంతరము ధనుర్వేదముఁ గఱపెను.

రాజు :- ఉత్తమ సంకల్పకుని ప్రాపునఁ బెరిగినాఁడు

తాపసి:- ఈనాడుఁ ఋషికుమారకులతోఁ బుష్పసమిత్కుశార్థ మరిగి యా
శ్రమ విరుద్ధ మాచరించినాఁడు.

విదూ ;- (ఆత్మగతము) ఏమది ?

తాపసి:- హంసపుముద్దఁ దన్నుకొని వృక్షాగ్రము చేరిన గ్రద్దను
బాణముతోఁ బడ గొట్టినాఁడట!

(విదూషకుఁడు రాజుపై దృష్టి సారించును)

రాజు :- తరువాత?

తాప :- యావద్వృత్తాంతము విని, చ్యవన మహాముని కుమారనామసము
తిరిగి యొప్పగింపుమని యాదేశించినారు. కావున దేవి యూర్వశిఁ
జూడఁ గోరుచున్నాను.

రాజు :- భగవతి ఈ యాసన మలంకరించుఁ గాక. (తాపసి యుపసీ
తాసన మలంకరించును) లాతవ్యా! యూర్వశిని రమ్మనిచెప్పము.

కం :- దేవర యాజ్ఞ (అని నిష్క్రమించును)

రాజు :- (కుమారుని గాంచి) వత్సా, యిటురమ్ము.

సుందర రాకాజ్యోత్స్నా
నందము కర్పూర చందనపు లేపనముల్
నందన పదన సరోరుహ
సందర్శన భాగ్యమునకు సరి రావు గదా.

తాపసి:- పితృదేవునకు సంప్రీతి ఘటింపుము వత్సా !

(కుమారుఁడు రాజును సమీపించి పాదముల కెరగును)

రాజు :- (కుమారుఁ గౌగిలించుకొని పాదపీఠమున నాసీను గావించి)
వత్సా ! పితృసఖుఁ డీ బ్రాహ్మణునకు నమస్కరింపుము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విదూ :- శంక యేల ? ఆశ్రమ వాసము లో శాఖామృగములతో బరిచయ మున్నదిగదా ?

కుమా :- (నవ్వుచు) ఆర్యా ! వందనములు.

విదూ :- స్వస్తి !

(ఆంతట సూర్వశియు, గంచుకియు, ప్రవేశించెదరు)

కం :- ఇటు; ఇటు దేవీ ;

ఊర్వ :- (కుమారు, గాంచి) మహారాజులకలు దువ్వ పాదపీఠము పై చాప హస్తుడై యాసీనుడై యున్న యీ కుమారు, డెవ్వడు? (తాపసి, గాంచి) ఓహో ! నా కుమారుడే. సత్యవతి ప్రక్క నున్నది గదా- పెంచి పెద్దవాని, జేసినది.

తాప :- బిడ్డా ! నీ మాతృదేవి కెదురేగి నమస్కరింపుము.

(కుమారు, ఊర్వశి కెదురేగును)

కుమా ;- తల్లీ ! పాద ప్రణామములు

తాప :- భర్తృ బహుమానము పొందుము.

కుమా :- అమ్మా ! అభివాదములు.

ఊర్వ:- (కుమారు నెత్తుకొని కౌగిలించుకొని) కుమారా ! పితృదేవు నారాధించువాడవుగమ్ము. (రాజును సమీపించి) జయము జయము మహారాజునకు

రాజు :- స్వాగతము పుత్రవతీదేవికి ! ఆని (యర్ధాసన మొసంగును) (ఊర్వశి యుపవిష్ట యగును. అందఱు యథోచితాసనముల నలంకరించెదరు)

తాప :- ఆయువు విద్యాగృహీతుడై కవచధారణ సమర్థుడయినాడు. భర్తృసమక్షమునసే న్యాసీకృతుడైన నీ కుమారుని నీకప్పగించు చున్నాను. నా యాశ్రమ ధర్మనిర్వహణకై పోయెదను. సెలవు.

ఊర్వ:- నిన్నుఁ జూచి చాలఁ గాలమైనది. చూచినటులే లేదు. కాని— నిన్నాపుట ధర్మము కాదు. పోయిరమ్ము పుచ్చర్చన మగుగాక.

రాజు :- చ్యవన భగవానులకు నా ప్రణిపాతము లందఁ జేయుము.

తాప :- అట్లే !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కుమా ;- ఆర్యా! నీవు నిజముగా నాశ్రమమునకుఁ బోవుచున్నచో నన్నుఁ గూడ దీసికొని పొమ్ము.

రాజు ;- నాయనా ! ప్రథమాశ్రమము దాటినావు. ద్వితీయాశ్రమ ధర్మము లింక నెఱప వలయును.

తాప :- శంఖ్రీ! గురువచనానుసారము నడచుకొనుము.

కుమా :- అవును గాని

నెమలి కొదమ తలపై నే
నిమురుచు నుండంగఁ జెందు నిద్రాసుఖమున్
నా మణికంఠకశిఖి పిం
చెము పెంచినయంత నన్నుఁ జేర్పుము మరలన్.

తాప :- అట్లే చేర్చెదను మీ కందఱకు స్వస్తి! (అని నిష్క్రమించును)

రాజు :-కళ్యాణీ! నాకీనాఁటి కనపత్యదోషము తొలఁగినది. పురందరునకుఁ బోలోమి వలన జయంతుఁ డుద్భవించిన ట్లీ పుత్రుఁడు నీవలన నా కుదయించి పుత్రర్ణివంతులలో నన్నుగణ్యుని సల్పినాఁడు.

(ఊర్వశి జ్ఞప్తి నెలయించి కన్నీరు గార్చును)

విదూ ;- ఈ పూజ్యురా లేల యున్నట్టు లుండి కన్నీరు గార్చుచున్నది.

రాజు :- ఈ నిష్కారణావేగ మేల ?

ఊర్వ:- మహారాజా ! వినుము, అసలు విషయము పుత్ర సందర్శనముచే మఱచినాను. కాని యిప్పు డింద్ర నామస్మరణముచే నాతని యనుశాసనము జ్ఞప్తికివచ్చి నాహృదయ మారాటము చెందినది.

రాజు :- మహేంద్రానుశాసన మేమి ?

ఊర్వ;- "నామిత్రుఁడు రాజర్షి పంచాంతర వదసము తిలకించినప్పుడిఁక నీవు తిరిగి స్వర్గమును జేరు"మని మహేంద్రుని యాజ్ఞ. కావున భవద్వియోగ భయముచే జాతమాత్రుని విద్యా బుద్ధులు పొందు టకై చ్యవన మహర్షి యాశ్రమమునఁ దాపసి సత్యవతి కప్పగించి నాను. ఆమె విద్యాసంపన్నుఁ బుత్రుఁ దిరిగి యప్పగించినది. ఇదియే యిక నా కడసారి వీడ్కోలు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజు :- ఆయ్యో ! దైవము సౌభ్యము నోర్వఁజాలదు గదా

పుత్త్రిలాభ సంతోషమ్ము పొందునంతఁ
బ్రేయసీ వియోగమ్ము ప్రాప్తించె నకట !
ప్రథమ వృష్టికి నాతపబాధ తాలఁగు
చెట్టు పైఁ బిడుగు పడిన యట్టు లయ్యో !

విదూ :- అదృష్ట మనర్థపరంపరలకు దారి తీసినదే. ఇఁక మహారాజు వల్కల ధారియై తపోవనమునకుఁ బోవుట మంచిది.

పూర్వ:- మహారా జేమని యెంచినను నేనే మంచభాగినిని, విద్యాసంపన్నుఁడైన పుత్త్రుని పదలి స్వర్గమునకుఁ బోవక తప్పదు.

రాజు :- కాదు కాదు. నీవు స్వతంత్రవు కావు. నీ ప్రభుశాసన మనుసరించుట నీ ధర్మము. నేనుఁ గూడ రాజ్యభారము నాయువునైఁ బెట్టి మృగ యూధములతోఁ బాటు తపోవనమున నివసించెదను.

కుమా;- తండ్రీ ! వృషభపుంగము మోయఁబలిసిన భారము లేఁత కోడె మూడపై మోపుట యుచితము గాదు.

రాజు ;- వత్సా !

గజముల నెల్ల లోఁగొనును గంధగజమ్ము కిశోర మైనసున్
భుజగము చిన్నదయ్యు విషమున్ ప్రసరించును వేగధారగా;
ప్రజలను నేలఁగల్గును బరాక్రమవంతుఁడు రాజు బాలుఁడై;
స్వజనన సత్త్వముల్ సహజ శక్తులుగాని వయస్సు హేతువే ?

లాతవ్యా ! అమాత్య పరిషత్తుతో నాయువునకుఁ రాజ్యాభిషేక సన్నాహముల సమకూర్చుమని దెల్పుము.

కం ;- దేవరయాజ్ఞ (అని దుఃఖముతో నిష్క్రమించును)
(అందఱు కన్నులు మిడుమిట్లు గొల్పుట సభినయింతురు)

రాజు :- (ఆకాశమునకు దృష్టి సారించి) మేఘములు లేని యీ మెఱుపుం గుంపు లేమి ?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఊర్వ :- (చూచి) ఓహో ! నారద భగవానులు !

రాజు :- అవును. నారద భగవానులే !

పింగళ జాటా జూటా
సంగడు జాబిల్లి వంక జన్నిద మొప్పన్
బంగరు టూడలు మొలిచిన
జంగమ కల్పలతవోలె చకచక వచ్చెన్.

అర్ఘ్యపాద్యాదుల నిటు తెండు.

ఊర్వ :- (యథోక్త మాచరించి) పూజాద్రవ్యము లివిగో !

(అంతట నారదుడు ప్రవేశించును)

నారద :- మధ్యమలోక పాలకునకు జయ మగుగాక.

రాజు :- ఊర్వశి హస్తములనుండి యర్ఘ్యము గైకొని యొసగి) మహానుభావా ! అభివాదములు.

ఊర్వ :- వందనము.

నార :- ఎడబాయని దంపతు లగుదురు గాక !

రాజు :- (ఆత్మగతము) ఇది నిజమగునా? (ప్రకాశముగ) వత్సా! మహర్షి కభివాదములు సల్పుము.

కుమా :- భగవానుడా! పౌర్యశేయుడాయువు నమస్కరించుచున్నాడు.

నార :- దీర్ఘాయువు గమ్ము.

రాజు :- ఈ యాసన మలంకరింప ప్రార్థన. (నారదుడుపవిష్టడగును. అందఱు తరువాత గూర్చుందురు)

నార ;- మహారాజా ! మహేంద్ర సందేశము వినుము.

రాజు :- అవహితుడను.

నార ;- ప్రభావవర్ధియైన మహేంద్రుడు తపోవన వాసమున కేగు నీ సంకల్ప మెరింగి చెప్పన దేమన-

రాజు :- ఏమి యాజ్ఞ.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నార ,- త్రికాలజ్ఞులైన మునులు త్వరలో సురాసుర సంగ్రామము జరుగు నని తెల్పుచున్నారు. నీవా మాకు రణ సహాయుఁడవు. కాన నిపు డస్త్రసన్న్యాసము చేయఁ దగదు. ఊర్వశి నీకాజన్మ సహ ధర్మచారిణియై యుండఁగలదు.

ఊర్వ:- (అపవారించి) నా హృదయ శల్యము పెకలింప జిడినది.

రాజు :- దేవేంద్రునకు సదా కృతజ్ఞుఁడను.

నార ;- యుక్తమే.

ఇంద్రుఁడిచ్చెడి సీకు నభీష్టములను
నీపు నింద్రుని వాంఛ లీడేర్చవలయు;
అగ్ని సూర్యుని కిచ్చెడి యాతపమ్ము
సూర్యుఁ డగ్నికి నిచ్చు దేజోవివృద్ధి

(ఆకసము వంకకుఁ జూచి)

రంభ-మహేంద్రుఁడే వాయువు యౌవరాజ్యాభిషేకమునకై స్వయముగా సమకూర్చిన సంభారములు నిటుదెమ్ము

(ఆంతట యథోక్తహస్తయై యప్సరస ప్రవేశము)

అప్సరసలు:- ఇవిగో! అభిషేక సంభారములు.

నార ;- భద్రపీఠమున నాయుష్మంతుఁడాసీనుఁ డగుత!

రంభ:- వత్సా! యిటురమ్ము (అని యాసీనుఁగావించును.)

నార :- (కుమారుని శిరస్సుపైఁ గలశజల మభిషేకించి) రంభా ! శేష విధుల నిర్వర్తింపుము.

రంభ;- వత్సా ! మహానుభావుఁడు మహర్షికి, మాతాపితలకుఁ బ్రణమిల్లుము.

(కుమారుఁడు యథాక్రమముగ ప్రణమిల్లును)

నార :- చిరంజీవీ ! స్వస్తి !

రాజు :- కుల ధురంధరుఁడవు గమ్ము ! వత్సా !

ఊర్వ:- పితృదేవు నారాధించువాఁడవు గమ్ము!

(తెరలో వైతాళికులు)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రథముఁడు:- D6619

బ్రహ్మ కత్రి; యత్రికిని జంద్రముఁడు చంద్రు
నకును బుధుఁడును నా బుధునకును రాజ
ఋషి పురూరవప్రభు వోలె నీవు గూఁడ.
దగిన సుతుఁడవు గమ్ము నీ తండ్రి కిపుడు.

ద్వితీయుఁడు :-

ఉన్నతులందు నీ జనకుఁ డున్నతుడై వెలుగొందు; ధైర్య సం
పన్నుఁడ నీవుగూడ; నొకవైపు హిమాద్రి మరొక్కవైపు వా
రాన్నిధి శోభ గూర్చగను రంజిలు గంగను బోలి రాజ్య తే
జోన్నతి వెల్గుగాత ఉభయోజ్జ్వల కీర్తి వికాస హేతువై.

అప్స :- (ఊర్వశిని సమీపించి) పుత్రయౌవరాజ్యాభిషేక సంతోషముతో భర్తృ వాత్సల్యముతో వర్తిల్లుము.

ఊర్వ:- ఈ సంతోషము మనకెల్లరకు సమానమే (కుమారుహస్తముతో గ్రహించి) వత్సా! మీ పెదతల్లిగారికి వందనము లర్పింపుము.

రాజు :- ఆగు నాయనా! మన మందరము కలసియే దేవి కడ కరుగుదము

నార :- కుమారుని యౌవరాజ్యాభిషేకము కుమారస్వామి దేవసేనాభిషేకము తలపింప జేయుచున్నది.

రాజు :- తమ యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడయిన వాని కేమిలోటు ?

నార :- పాకశాసనుఁడు నీకిం కే ప్రియ మాచరింపవలెను ?

రాజు ;- మహేంద్రుని ప్రసన్నతకంటె నే కోరఁదగిన దేమున్నది? అయిన నిట్లగు గాక !

భరతవాక్యము

ఏక సంశ్రయ దుర్లభాలోక గతులు
సహజవైరుధ్యమున్ పీడి సరసరీతి
నెపుడు లక్ష్మి సరస్వతు లేక మూచు
సత్పురుషులందు గూడి ప్రసన్న లగుత!

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

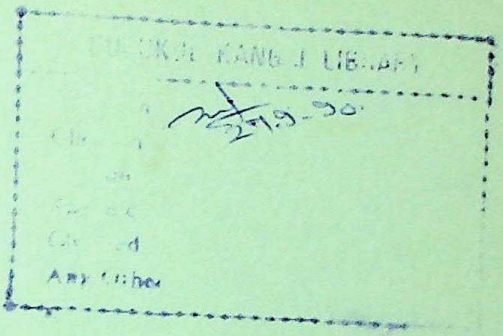

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Dr. సంపూరి రామకృష్ణమాచార్య గ్రంథములు

1.	ప్రాచీన దక్షిణ భారత చరిత్ర	రు. 20-00
2.	తిక్కన - భారత దర్శనము	20-00
3.	ఆంధ్రసంస్కృతి వికాసము	15-00
4.	ప్రగతిగీత	10-00
5.	వెలుగుబాట	10-00
6.	ధర్మచక్రము	5-00
7.	బుద్ధచరిత - ధమ్మపదము	5-00
8.	హాస్యనాటికలు	3-00
9.	కవిత్రయము - తిక్కన	3-50
10.	నృత్యనాటికలు	1-50
11.	WISDOM OF THE WORLD (Inrernational Quotations)	50-00

-: ప్రతులకు :-

N. V. చక్రపర్తి, M. A.,

1-8-76, P. G. Road, 35, Jawahar Nagar,
SECUNDERABAD - 500 003.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar